ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ

ΕΤΟΣ ΙΖ'. ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 16 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1869 ΑΡΙΘ. 690—691.

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΩΝ ΦΙΛΟΜΑΘΩΝ.

ΤΙΜΗ ΕΤΗΣΙΑΣ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ
Προπληρωτέα εἰς Ἀθήνας τῷ ἐκδότῃ.
διὰ τοὺς ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος συνδρομητὰς δρ. 10.
διὰ τοὺς ἐκτὸς αὐτῆς » 12.
Ἐκδίδοται τρὶς τοῦ μηνός.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ.

Οὐχ οἱ πολλὰ, ἀλλ' οἱ χρήσιμα ἀναγινώσκοντές εἰσι σπουδαῖοι. (ΑΡΙΣΤΙΠΠΟΣ.)
Ἐὰν ᾖς φιλομαθὴς, ἔσῃ καὶ πολυμαθής. (ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ.)

ΑΙ ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ ΓΙΝΟΝΤΑΙ
Παρὰ τοῖς Κ. Κ. Διδασκάλοις καὶ τοῖς ἐπιστάταις τῶν Ταχυδρομείων ἐν τῇ ἡμεδαπῇ.
Ἐν δὲ τῇ ἀλλοδαπῇ παρὰ τοῖς Κ. Κ. Ἑλληνικοῖς Προξένοις καὶ τοῖς ἰδιαιτέροις ἐπιτρόποις τοῦ Ἐκδότου.

ΕΚΘΕΣΙΣ

Τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως Ὑπουργοῦ κ. Α. Μαυρομιχάλη

Πρὸς τὴν Α. Μ. τὸν Βασιλέα

Περὶ τῆς καταστάσεως τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς δημοσίας παιδεύσεως

ἀπὸ τοῦ 1866 ἄχρι τέλους Δεκεμβρίου 1868.

Μεγαλειότατε,

Κατὰ μῆνα Νοέμβριον τοῦ 1866 ὑπεβλήθη τῇ Ὑμετέρᾳ Μεγαλειότητι ἔκθεσις γενικὴ περὶ τῆς καταστάσεως τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως ἀπὸ τοῦ 1863 ἄχρι τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1866. Τὰ ἔκτοτε καὶ μέχρι τοῦδε γεγονότα ἐν τοῖς αὐτοῖς τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας κλάδοις μετὰ παρατηρήσεων ἰδίων θεωρῶ καθῆκόν μου νὰ ὑποβάλω τῇ Ὑμετέρᾳ Μεγαλειότητι, ὑπηρετῶν οὕτω, καθ' ὅσον ἐμοὶ ἔγκειται, τὸ ἐνδιαφέρον αὐτῆς εἰς τὴν γνῶσιν τῆς καταστάσεως τῶν ἐθνικῶν πραγμάτων, ἐξ ἧς προκύπτει ἡ πρόνοια περὶ τε τῆς εὐσταθείας τῶν εὖ κειμένων, καὶ περὶ τῆς μετατροπῆς ἐπὶ τὰ κρείττω τῶν τοιαύτης ἐνεργείας δεομένων.

Ἐκκλησιαστικά.

Τὸ πνευματικὸν τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας μέρος ἐστὶ καὶ ἔσεται ἀναλλοίωτον, διότι ὁ θεμελιωτὴς τῆς πίστεως ἡμῶν τέλειον κατὰ πᾶσαν ἔποψιν τὸ ἔργον αὐτοῦ τοῦτο κατήρτισεν. Ἡ τοῦ ἔθνους δὲ ἀνύποπτος προσήλωσις εἰς τὰ πνευματικὰ αὐτῆς καθεστῶτα εἶναι πολύτιμος κληρονομία, ἣν κατέλιπον εἰς ἡμᾶς μετὰ πάσης συστάσεως καὶ εὐλογίας οἱ χριστεπώνυμοι προγεννήτορες ἡμῶν.

Σπουδαιότατον γεγονὸς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος εἶναι ἡ τοῦ θείᾳ εὐδοκίᾳ τεχθέντος Βασιλικοῦ Διαδόχου εἰς τὰ θεότευκτα μητρῷα αὐτῆς διὰ τοῦ ἁγίου Βαπτίσματος ἐγγραφή. Ὁ πιστὸς οὗτος καὶ ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ κατὰ πνεῦμα υἱὸς αὐτῆς ἔσται, ἐν Θεῷ βοηθῷ, κραταίωμα αὐτῆς ὡς καὶ πάσης δικαίας ἐλπίδος τῆς πατρίδος τελειωτής· ὅθεν καὶ μένει ἤδη ἡ καρδία τοῦ Πανελληνίου εἰς Θεὸν τὸν εὐοδοῦντα πᾶν ἀγαθὸν ἀναπεπταμένη, καὶ τὸ βλέμμα αὐτοῦ ἀτενῶς ἐστραμμένον πρὸς τὴν Αὐτοῦ Βασιλικὴν Ὑψηλότητα τὸν ἐθνοφιλῆ Βασιλόπαιδα καὶ τοῦ θρόνου Διάδοχον Κωνσταντῖνον, ὡς πρὸς κλητὸν καὶ ἐκλεκτὸν ὄργανον τῆς Θείας Προνοίας, εἰς ἐκτέλεσιν τῶν ὑψηλῶν καὶ ἐθνοσωτηρίων αὐτῆς βουλευμάτων.

Εἰς τὴν διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος οὐδεμία οὔτε συνέβη οὔτε ἐπηνέχθη οὐσιώδης μεταβολὴ κατὰ τὸ διετὲς διάστημα, εἰς ὃ ἡ ἔκθεσις αὕτη περιορίζεται, ἐκτὸς τῶν συνήθων προσωπικῶν ἀλλαγῶν τῶν προερχομένων ἐκ θανάτου.

Περιχαρὴς εἶδεν ἡ Ἐκκλησία ἐκλιποῦσαν ἐν τῇ διοικητικῇ αὐτῆς ἑνότητι πᾶσαν ἐκ παρεννοήσεως ἀναφυεῖσαν δυσχέρειαν, διότι, ὅπως ὑπῆρχε πεποίθησις, μετὰ τὴν μεσολάβησιν ἀναγκαίων ἐξηγήσεων, καὶ μετὰ τὴν πάσης εὐγνωμοσύνης ἀξίαν μητρικὴν δήλωσιν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, διεσκεδάσθη πᾶς δισταγμὸς τοῦ ταύτην τὴν δυσχέρειαν προκαλέσαντος Μητροπολίτου Κεφαλληνίας, καὶ ἡ διακρίνουσα αὐτὸν σύνεσις καὶ ἱεροπρεπὴς διάθεσις ἔφεραν τὴν αὐτοῦ Σεβασμιότητα εἰς τὴν οἰκείαν καὶ νόμιμον σχέσιν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος, καὶ οὕτω καλλύνει νῦν αὐτὴν ἡ θεόθεν ἀγάπη καὶ εἰρήνη καὶ σύμπνοια, τὰ ἀκραιφνῆ ταῦτα γνωρίσματα τῆς ἐν Χριστῷ ἑνότητος τῶν πιστῶν, καὶ τῆς χορείας τῶν λειτουργῶν του.

Εἰς τὸ προσωπικὸν τῶν λειτουργῶν τῆς Ἐκκλησίας ἐπιμένει εἰσέτι ἡ λυπηρὰ κατάστασις τοῦ δευτερεύοντος κλήρου, ἐγκαταλελειμμένου, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸ πρὸς ζωάρκειαν, εἰς τὴν ἰδιωτικὴν προαίρεσιν. Ὁ ἀδιαλείπτως περισπώμενος εἰς θεραπείαν τῶν ὁλικῶν αὐ-

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ

τοῦ ἀναγκῶν, δυσκόλως ἀποβλέπει εἰς τὴν πνευματικὴν αὐτοῦ βελτίωσιν, οὕτω δὴ πολλάκις τὸ ὕψιστον τῶν ἐπαγγελμάτων, τὸ διὰ τῆς θείας χάριτος μόνον ἐπικληρούμενον, ἀπογυμνούμενον τῆς ἐνθέου σύστοῦ πνευματικότητος, ἐκπίπτει εἰς τάξιν βιοποριστικοῦ ἁπλῶς ἐπιτηδεύματος. Ἡ τοιαύτη δὲ ἔκπτωσις δὲν καθιστᾷ αὐτὸ ἀσποστὸν εἰς τοὺς φέροντας διὰ τῆς προσκτήσεως καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ τῆς θύραθεν παιδεύσεως τὰ ἀπαιτούμενα προσόντα εἰς ἱερέα, εἰς λειτουργόν, ὅστις πρόκειται νὰ κρατύνῃ εἰς τὴν πίστιν καὶ νὰ καθοδηγήσῃ εἰς τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ.

Ἅμα ἀναλαβὼν τὴν διοίκησιν τοῦ Ὑπουργείου, ὁ εὐμενῶς διεπιστεύθη μοι ἡ Ὑμετέρα Μεγαλειότης, ἐμελέτησα τὰ πρὸς βελτίωσιν τοῦ κατωτέρου κλήρου παρεσκευασμένα στοιχεῖα, ἐξ ὧν εἶχε καὶ σχέδιον Νόμου καταρτισθῆ. Ἐπειδὴ δὲ διεῖδον ὅτι ἦσαν ἐπιδεκτικὰ τροποποιήσεων καὶ βελτιώσεων τινὰ τῶν καθ' ἕκαστα αὐτοῦ, ἐδίστασα νὰ παραδεχθῶ αὐτὸ ὡς εἶχεν. Ὅθεν συνέστησα ἐπιτροπείαν ἐξ Ἀρχιερέων καὶ ἄλλων μὴ ἐκ τοῦ κλήρου, θεωρητικῶν δὲ καὶ πρακτικῶν γνώσεων κατόχων ἀνδρῶν, εἰς ἐπιθεώρησιν τοῦ προκειμένου ἔργου καὶ εἰς βάσανον τῶν ἰδίων μου παρατηρήσεων ἐπ' αὐτοῦ. Ἡ σπουδαιότης δὲ τοῦ πράγματος κατενοήθη δεόντως παρὰ τῆς ἐπιτροπείας· τὰς ἐργασίας δ' αὐτῆς ἔχων ὑπ' ὄψιν θέλω ἀσχοληθῆ νὰ καταρτίσω τὸ μνημονευθὲν νομοσχέδιον, ὅσον ἔνεστιν ἄξιον τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ. Δι' αὐτοῦ, ἐπιδοκιμασθησομένου διὰ τῆς ψήφου τῆς Βουλῆς καὶ τῆς ἐγκρίσεως τῆς Ὑμετέρας Μεγαλειότητος, θὰ ἐπέλθῃ καὶ εἰς τοὺς νῦν ἐφημερίους καὶ διακόνους ἀνάλογος πρὸς τοὺς ἐθνικοὺς πόρους ἀνακούφισις, καὶ εἰς τοὺς ἐφιεμένους καὶ ἑαυτοὺς ἀξίους νομίζοντας τῆς ὑψηλῆς τῶν θείων μυστηρίων καὶ τελετῶν λειτουργίας ἐνίσχυσις· θέλουσιν ὅμως δι' αὐτοῦ τούτου τοῦ νόμου ἀπαιτηθῆ καὶ προσόντα, ὧν ἄνευ ὁ λειτουργὸς εἶναι μᾶλλον μηχάνημα τυπικὸν ἢ κλητὸς τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ ἄξίωμα τῆς ἱερωσύνης.

Εἶναι βέβαια λυπηρὸν νὰ τυγχάνῃ ἄνευ οὐδενὸς ἐλέγχου βατὸν τοῖς προαιρουμένοις τὸ ἅγιον βῆμα, ὡς βιοποριστικὸν ἐργαστήριον, ἐν ᾧ καὶ εἰς τὰ κοινότατα τῶν ἐπαγγελμάτων πρὸς τῇ βουλήσει τοῦ αὐτὰ ἀσπαζομένου καὶ ἐναγκαλιζομένου, ἀπαιτεῖται καὶ παρασκευὴ καὶ τὸ ἀτριχεῖα κἂν τῶν εἰς αὐτὸ ἀπαιτουμένων γνώσεων.

Καὶ εἰσὶ μὲν διὰ διαταγμάτων ὡρισμένα τινὰ προσόντα, οἷον τὸ ἔχειν τὸν μέλλοντα ἱερωθῆναι ἀπολυτήριον δημοτικοῦ ἢ ἑλληνικοῦ Σχολείου ἢ Γυμνασίου, ἀναλόγως τοῦ τόπου εἰς ὃν πρόκειται νὰ μετέλθῃ τὸ ἱερὸν ἐπάγγελμα κ.λ., ἀλλὰ ταῦτα οὔτε ἐπαρκῆ εἶναι καὶ οὔτε, καὶ οὕτως ἔχοντα, ἐτηρήθησαν· μάλιστα δ' ἐνιαχοῦ ἐχρησίμευσεν ἡ ἀπαίτησις αὐτῶν εἰς λοξοδρομίας ἀναξίας τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ βίου, πρὸς ἐξουδετέρωσιν τῆς ἀπαιτήσεώς των ὑπὸ τύπον νομιμότητος. Οὕτω δὴ αἱ πύλαι τῆς Ἐκκλησίας μένουσιν ἀνεπεπταμέναι παντὶ τῷ νομίζοντι ὅτι δύναται νὰ καταφεύγῃ καὶ νὰ εὑρίσκῃ εἰς αὐτὴν πόρον ζωῆς, ἀφ' οὗ ἡ ἀνικανότης του τὸν ἀπέκρουσεν ἐκ παντὸς ἄλλου κοσμικοῦ ἐπαγγέλματος. Ἡ τοιαύτη δὲ ἀδιαφορία οὐ μόνον ηὔξησε τὸν ἀριθμὸν τῶν οὐ προσηκόντως κατηρτισμένων διὰ τὴν ὑψηλὴν τῆς ἱερωσύνης διακονίαν, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς εὖ εἰς ταύτην παρεσκευασμένους ἀπεκώλυσε νὰ προσέλθωσι καὶ ὧν τὴν προαίρεσιν δὲν ἤθελεν ἀναστείλει ἡ ἔλλειψις ἀντιμισθίας ὁπωσοῦν ἐπαρκοῦς εἰς τὰς βιωτικάς των ἀνάγκας.

Ἡ ἐφαρμογὴ καὶ ἐκτέλεσις τοῦ προκειμένου νόμου θὰ περιφρουρηθῇ μὲ αὐστηρὰς ἐγγυήσεις, ἵνα ἀλώβητος βελτιώσῃ τῆς Ἐκκλησίας τὴν κατάστασιν, καὶ μὴ χρησιμεύσῃ ὡς μέσον ν' αὐξήσῃ, ἕνεκα τῆς ἐπιχορηγήσεως, τὸν ἀριθμὸν τῶν οὐ διὰ τῆς νομίμου καὶ κανονικῆς θύρας εἰσελθόντων εἰς τὰς αὐλὰς τοῦ Κυρίου, πρὸς βλάβην τοῦ χριστεπωνύμου αὐτῶν πληρώματος.

Ἐκπαίδευσις τοῦ κλήρου.

Ἐνομίσθη πρὸ ἐτῶν, ὅτι ἡ σύστασις ἰδιαιτέρων σχολείων, προσφυῶν εἰς διδασκαλίαν καὶ ἀγωγὴν τῶν μελλόντων ἱερωθῆναι, ἠδύνατο νὰ κατορθώσῃ τὴν ποθουμένην τοῦ κλήρου πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν κατάρτισιν.

Πολλάκις συμβαίνει νὰ μεριμνῶσι περὶ τοῦ κοινοῦ καλοῦ φιλοπάτριδες ἰδιῶται, ὅπως κατὰ καθῆκον ὀφείλει νὰ μεριμνᾷ ἡ τοῦ κράτους Κυβέρνησις, καὶ νὰ ἔρχωνται οὗτοι εἰς ἀρωγὴν αὐτῆς. Πολλὰ ἔχει παραδείγματα ἡ Πατρίς, ὅτι ἡ τῶν τοιούτων φιλογενῶν ἀνδρῶν μέριμνα πολλὰς τὰς ὠφελείας εἰς τὸ ἔθνος περιεποιήσατο, καὶ εἰς τὴν συνέχειαν τούτων εἰς τὸ διηνεκὲς ἀφιέρωσαν οὗτοι τὸ προϊὸν τοῦ ἱδρώτος τοῦ ὅλου αὐτῶν βίου, καταστήσαντες οὕτω τὴν Πατρίδα κληρονόμον τῆς οὐσίας των, ἀλλὰ συνάμα καὶ ἐπίτροπον τῆς ἐνεργείας τῶν ὑπὲρ αὐτῆς κοινωφελῶν των σκοπῶν.

Εἰς τὴν ἔνδοξον καὶ πάσης τιμῆς ἄξιαν τάξιν τῶν τοιούτων τῆς Πατρίδος τέκνων ἀναγεγραμμένοι περιφανῶς εἰσιν οἱ ἀδελφοὶ Ῥιζάραι, Μάνθος καὶ Γεώργιος. Τούτων ὁ ἐπιζήσας Γεώργιος, ὑπηρετῶν καὶ τὴν διάθεσιν τοῦ προαποθανόντος ἀδελφοῦ του καὶ τὰ ἴδιά του αἰσθήματα, ἀφιέρωσε πᾶσαν τῆς ἀδελφικῆς δυάδος τὴν μεγάλην περιουσίαν εἰς σύστασιν ἐν Ἀθήναις ἀνωτέρας Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς ἐν τάξει Γυμνασίου, ἵνα σπουδάζωσιν ἐν αὐτῇ οἱ μέλλοντες ἱερωθῆναι.

Ἡ Σχολὴ αὕτη, βελτιωθεῖσα ἐπ' ἐσχάτων, κατέστη ἐπιτηδειοτέρα εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ σκοποῦ τῆς συστάσεώς της, ὃς δ' εἰπεῖν καὶ εὐφορωτέρα.

Πολλοὶ τῶν εἰς αὐτὴν παιδευθέντων κατέχουσιν ἤδη ἐπαξίως καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς

δημοσίας ἐκπαιδεύσεως σπουδαίας θέσεις, εἰς ἃς ἐκλήθησαν οἱ μὲν ἅμα αὐτῆς τῆς Σχολῆς ἀπολυθέντες, οἱ δὲ μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν θεολογικῶν ἢ φιλολογικῶν σπουδῶν των ἔν τε τῷ ἑλληνικῷ καὶ ἄλλοις τῆς Εὐρώπης Πανεπιστημίοις.

Καὶ τὸ δημόσιον δὲ θεωρῆσαν χρέος του νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν μόρφωσιν τοῦ κλήρου, ἔγνω νὰ συστήσῃ εἰδικὰ πρὸς τοῦτον τὸν σκοπὸν σχολεῖα κατωτέρας τάξεως. Ὅθεν ἐνομοθετήθη κατὰ τὸ 1856 ἡ διὰ εἰσφορῶν τῶν κατὰ τὸ κράτος εὐαγῶν Μονῶν, καὶ ἐκουσίων συνδρομῶν τῶν Σεβασμιωτάτων Ἀρχιερέων, καὶ τῶν τόκων καταβολῆς τινος τοῦ δημοσίου, σύστασις καὶ διατήρησις τοιούτων καταστημάτων, ἅτινα ἱερατικὰ σχολεῖα ὠνομάσθησαν. Συνεστάθησαν δὲ ἀλληλοδιαδόχως καὶ ὑφίστανται ἔτι τρία τοιαῦτα, ἓν ἐν Τριπόλει, ἕτερον ἐν Χαλκίδι, τρίτον ἐν Ἑρμουπόλει Σύρου· τέταρτον δὲ πρόκειται νὰ συσταθῇ ἐν Κερκύρᾳ ἅμα ὁπωσοῦν ἐπαρκῶς τὰς εἰς διατήρησιν καὶ τούτου δαπάνας δυνηθῇ τὸ ταμεῖον τῶν σχολείων τούτων νὰ οἰκονομήσῃ.

Καὶ τὸ μὲν πνεῦμα τῆς συστάσεως τῶν σχολείων τούτων εἶναι λίαν ὑπηρετικὸν τοῦ πρὸς ὃν συνεστάθησαν σκοποῦ, ἀλλὰ πράγματι δὲν ἀπέφεραν τὸν προσδοκώμενον καρπὸν ἀναλόγως τῶν γενομένων δαπανῶν καὶ τοῦ διελθόντος ἀπὸ τῆς συστάσεως αὐτῶν καὶ ἄχρι τοῦδε χρόνου. Τὸ τοιοῦτο προέρχεται ἴσως ἐξ ἐλλείψεων τοῦ κανονισμοῦ των καὶ ἄλλων τινῶν πλημμελειῶν εἰς τὰ καθέκαστα αὐτῶν. Τούτων δὲ τῶν κωλυμάτων τὴν ἄρσιν ἐργάζομαι νὰ ἄρω καὶ ἐπενέγκω εἰς αὐτὰ τὰς δεούσας καὶ ἐκ τῆς μακρᾶς πείρας ἐνδεικνυομένας βελτιώσεις, ὧν γενομένων, πέποιθα ὅτι δύνανται νὰ κατασταθῶσι ταῦτα ἄξιον λόγου φυτώριον, παραγωγικὸν εὐπαιδεύτων τῆς Ἐκκλησίας λειτουργῶν. Ὅταν δὲ τοῦτο κατορθωθῇ, καὶ αἱ ὑπὲρ αὐτῶν εἰσφοραὶ θὰ αὐξηθῶσι καὶ προθυμότερον θὰ καταβάλλωνται, διότι ἡ φιλοτιμία τῶν εἰσφερόντων δὲν θ' ἀπολήγῃ εἰς ματαίωσιν ἢ εἰς πολὺ ἥττονα τῆς προσδοκίας καρποφορίαν καὶ κατὰ ποιὸν καὶ κατ' οὐσίαν. Οὕτω δύνανται ταῦτα νὰ λάβωσι πρὸς τὴν Ῥιζάρειον Ἐκκλησιαστικὴν Σχολὴν τὴν ἣν ἔχουσι τὰ ἑλληνικὰ Σχολεῖα πρὸς τὰ Γυμνάσια σχέσιν καὶ ἀλληλουχίαν, νὰ παρέχωσι δηλαδὴ καὶ ὁπωσοῦν αὐτοτελῆ παίδευσιν εἰς τοὺς μέλλοντας νὰ ἱερωθῶσι καὶ νὰ ἐφημερεύωσιν ἐν χωρίοις καὶ κώμαις, καὶ ἀκόμη νὰ παρασκευάζωσι τοὺς βουλομένους νὰ λάβωσιν ἀνωτέραν ἐκκλησιαστικὴν μάθησιν ἐν τῇ Ῥιζαρείῳ Σχολῇ καὶ μετὰ ταύτην ἐν τῇ θεολογικῇ τοῦ Πανεπιστημίου Σχολῇ.

Ὁ συσχετισμὸς οὗτος τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐκπαιδεύσεως εἶναι ἀναγκαιότατος καὶ ὁ μόνος ὅστις δύναται νὰ δώσῃ ἔννοιαν σπουδαιοτέραν εἰς τὴν ὕπαρξιν καὶ διατήρησιν τῶν ἱερατικῶν σχολείων.

Moral.

Ὡς γνωστὸν ἤδη τῇ Ὑμετέρᾳ Μεγαλειότητι, τὴν ἱερὰν καὶ φιλάνθρωπον τῶν εὐαγῶν Μονῶν ἀποστολὴν ἐνίσχυσεν ἱκανῶς ἡ φιλόθεος προαίρεσις τοῦ χριστιανικοῦ πληρώματος. Ὅθεν καὶ αὗται κατέστησαν κάτοχοι σπουδαίων περιουσιῶν, οἱ δὲ ἐξ αὐτῶν πόροι εἰσὶν ἀρκετοὶ καὶ τοὺς ἐν αὐταῖς μονάζοντας καὶ ἀνοχωρητὰς ἀπὸ τῶν τύρβεων τοῦ κόσμου νὰ διατηρῶσι, καὶ εὐπορίας εἰς τὸ ἀγαθοεργεῖν καὶ συντρέχειν εἰς πᾶν ὅ,τι κοινωφελὲς δαψιλεῖς εἰς πολλοὺς νὰ παρέχωσιν.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ διαχείρισις τῶν εἰρημένων περιουσιῶν, καὶ περ κανονισθεῖσα κατὰ τὸ δυνατόν, παρέχει πάντοτε δυσκολίας εἰς τοὺς ἄλλην ὑψηλοτέραν ἀποστολὴν ἔχοντας διαχειριστὰς μοναχοὺς, καὶ πολλαὶ ἀνωμαλίαι ἀναφύονται καὶ ἐμπλοκαὶ αὐτῶν εἰς τὰ ἐγκόσμια, ἀντικείμεναι εἰς τὸν χαρακτῆρά των καὶ εὐτελίζουσαι τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ σχήματός των, ἐνόμισα καλὸν νὰ κανονίσω τὰ κατὰ τοῦτο ὅπως ἤθελεν εἶναι συμφερώτερον καὶ ὑλικῶς καὶ πνευματικῶς εἰς αὐτούς, καὶ ὅπως τακτικώτερον καὶ ὁμαλώτερον ἤθελον παρέχονται ἐκ τῶν Μονῶν εἰς τὰς ἠθικὰς κοινωνικὰς ἀνάγκας βοήθειαι. Ὅθεν ἀνέθεσα τὰ περὶ τούτου εἰς ἐπιτροπείαν, ἥτις δὲν ἀπεφάσισε μὲν ἀπὸ κοινοῦ οὐδὲν ἔτι, ἀλλὰ ἔλαβεν ἕκαστον τῶν μελῶν αὐτῆς ὑπὸ ἰδίαν σκέψιν τὴν ὑπόθεσιν, ἵνα ἐγκαίρως συνελθόντες ἀνακοινώσωσι πρὸς ἀλλήλους τὰς ἰδέας των καὶ ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ αὐτῶν καταρτισθῇ περὶ τοῦ προκειμένου τὸ προσῆκον σχεδίασμα.

Ἡ κανονικὴ χρησιμοποίησις τῶν διαθεσίμων τῶν Μονῶν εὐπορίων θέλει ἐμφανέστερον ἐξυψώσει αὐτὰς εἰς τὴν οἰκείαν ἀξίαν καὶ ἀπαλλάξει αὐτὰς μεμψιμοιριῶν, ἀδίκων κατὰ τὸ πλεῖστον, ἐνοχλουσῶν ὅμως πολλάκις τὴν κοινὴν συνείδησιν.

Ἡ τοιαύτη δὲ τακτοποίησις εἶναι καὶ αὐτῶν τῶν μοναχῶν εὐχὴ καὶ ἀπαίτησις, διότι πάντες ἐπιθυμοῦσι νὰ ὦσι τῶν πνευματικῶν αὐτῶν συμφερόντων καλλιεργηταὶ καὶ διὰ τοῦ παραδείγματος αὐτῶν ψυχωφελεῖς διδάσκαλοι, παρὰ κτημάτων ἐπιστάται καὶ ληψοδοσιῶν πρὸς τὸν κόσμον ἐργάται καὶ λογισταί, εἰς μεγάλην τῆς κλήσεως καὶ τοῦ σκοποῦ τῆς μετανοίας αὐτῶν ζημίαν.

Καὶ εἰς τὴν διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας ἐζητήθησαν τροποποιήσεις, ἀλλὰ ἡ σπουδαιότης τοῦ πράγματος δὲν ἐπιτρέπει τὴν ἐκ τοῦ προχείρου περὶ αὐτῶν ἀπόφασιν. Αἱ περὶ τούτου σκέψεις χρήζουσι πολλῆς καὶ μακρᾶς βασάνου, διὰ τοῦτο οὐδὲν περὶ τοῦ προκειμένου ὁριστικὸν δύναμαι νὰ εἴπω. Ὅτι φαίνεται χρήζουσα ἡ τοιαύτη διοίκησις βελτιώσεων, χωριζουσῶν, ὅσον τὸ δυνατόν, τὰ ὑλικὰ τῶν πνευματικῶν τῆς Ἐκκλησίας συμφερόντων, εἶναι ἀναντίρρητον· ὁ ὁρισμὸς ὅμως αὐτῶν δὲν δύναται νὰ ἐπισπευσθῇ πρὶν ἢ ὡρίμως μελετηθῇ, διότι πᾶσα πλημμέλεια ἐκ τῆς σπουδῆς θὰ ἦναι ἀξιόμεμπτος εἰς τῆς Ἐκκλησίας τὸν διάκοσμον ἀσχημία.

Δημοτική ἐκπαίδευσις.

Ἡ δημοτική ἐκπαίδευσις φαίνεται θάλλουσα καὶ ἐπιδεικτικὴ ἀριθμητικῶς, ἀλλ' ἐνδεὴς πολὺ εἰς τὴν προσδοκωμένην καρποφορίαν, διότι καὶ ἡ ἐπικρατοῦσα εἰσέτι παρ' ἡμῖν παλαιὰ τῆς ἀλληλοδιδακτικῆς καὶ συνδιδακτικῆς μέθοδος δὲν ἀπηλευθερώθη τῶν τύπων εἰς οὓς εἶναι ἀπὸ τῆς εἰσαγωγῆς αὐτῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα δεσμευμένη, καὶ μένει οὕτω ξένη τῶν βελτιώσεων, ἃς φιλόσοφος μελέτη τῶν νεωτέρων παιδαγωγῶν ἐπήνεγκεν εἰς αὐτὴν καὶ τὴν κατέστησεν ἀληθῆ τοῦ πνεύματος τροφὸν καὶ παρασκευαστικὴν ἐπιδεκτικότητος τῆς δι' ἀνωτέρας διδασκαλίας ἀναπτύξεως αὐτοῦ, καὶ διότι δὲν κατεδείχθη προσηκόντως, τοῖς ἐν κώμαις καὶ χωρίοις μάλιστα γονεῦσιν, ὅτι τὸ σχολεῖον δὲν εἶναι τόπος διατριβῆς τῶν τέκνων των, ὅταν σχολάζωσι τῶν κατ' οἶκον ἢ κατ' ἀγροὺς ἐργασιῶν αὐτῶν, ἀλλὰ τόπος ἐν ᾧ παρασκευάζεται ὁ παῖς εἰς λογικὸν βίον καὶ διὰ τῆς ἀποκτήσεως στοιχείων κοινωφελῶν γνώσεων καὶ διὰ μορφώσεως τῆς καρδίας καὶ τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ, ἵνα καὶ ἡ κοινωνία εὑρίσκῃ εἰς αὐτὸν ἐγγύησιν καὶ συμβολὴν εἰς τὸ εὖ εἶναί της, καὶ οὐχὶ ἐμφανῆ ἢ ἀόρατον σάρακα τῆς εὐεξίας της.

Εἰς τὴν τοιαύτην κατάστασιν συνετέλεσεν οὐκ ὀλίγον καὶ ἡ δημοδιδασκάλων πολλῶν ἀνάμιξις εἰς ξένα τῆς ἀποστολῆς των πράγματα. Ἐπήνεγκον δὲ τὴν δυνατὴν καταστολὴν εἰς τὰς λυμαντικὰς ταύτας τῆς διδασκαλίας παρεκτροπὰς τῶν διδασκάλων διὰ διοικητικῶν πράξεων καὶ παραινέσεων οἰκείων.

Ἐπειδὴ τῶν χρονίων καχεξιῶν χρόνιος γίνεται καὶ ἡ θεραπεία, καὶ πραγματοποιεῖται οὐχὶ δι' ἀποτόμου καταστολῆς ἢ ἄρσεως τῶν φαινομένων συμπτωμάτων, ἀλλὰ δι' ἐκριζώσεως τῆς αὐτὰ παραγούσης αἰτίας, ταύτην ἐγὼ μάλιστα ἠσπάσθην τὴν μέθοδον πρὸς βελτίωσιν τῆς δημοδιδασκαλίας. Ὅθεν συνέστησα ἐπιτροπείαν ἐκ λογίων καὶ πεῖραν περί τε τὴν καθόλου καὶ τὴν προ καταρκτικὴν παίδευσιν κεκτημένων, καὶ πόθον νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν ἐπὶ τὰ κρείττω διαρρύθμισιν τῆς προπαιδείας ἐχόντων, ἵνα καὶ αὐτὸν τὸν διέποντα τὴν δημοτικὴν ἐκπαίδευσιν νόμον ἐπιθεωρήσωσι καὶ προσαρμόσωσιν εἰς τελειότερον ἐκπαιδευτικὸν σύστημα, καὶ προχείρους ἐν τούτοις ὑποδείξωσι τρόπους τῶν ἀναγκαίων καὶ ἀνεπιδέκτων ἀναβολῆς βελτιώσεων τῆς πρώτης τοῦ λαοῦ ἐκπαιδεύσεως.

Ἡ ἐπιτροπεία αὕτη μετὰ ζήλου τῷ ὄντι ἐργασθεῖσα, συνετέλεσε τὸ ἔργον αὐτῆς κατὰ τὸ δυνατὸν κατάλληλον. Μετὰ τὴν τελευταίαν δὲ διοικητικὴν ἐξέτασιν καὶ διατύπωσιν ὑπεβλήθη εἰς νομοθετικὸν κῦρος μέρος τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς. Οὕτω δὲ πέποιθα ὅτι διὰ τῆς ἐνεργείας καὶ τούτου καὶ τῶν ἄλλων τῆς ἐπιτροπείας ἐργασιῶν καὶ τὰ τῆς διοικήσεως τῶν σχολείων βελτιωθήσονται οὐσιωδῶς, καὶ ἡ εὐστάθεια τῶν καλῶς ἐσταθμευμένων δημοδιδασκάλων δεόντως ἐξασφαλίζεται, καὶ παύουσιν οὕτω ὄντες ἀγώγιμοι ὑπὸ τῶν ἐκάστοτε πνοῶν τῶν διαθέσεων ἄλλων, ὧν τὰς ὀρέξεις δὲν ὑπηρετοῦσι διὰ τῆς θυσίας τοῦ καθήκοντος.

Συνέστησα δὲ, μετὰ τὸ πέρας τῶν ἐργασιῶν ταύτης, ἑτέραν ἐπιτροπείαν ἐξ ἀνδρῶν ἐντριβῶν εἰς τὰς τῆς δημοδιδασκαλίας μεθόδους, ἵνα συντάξωσιν ὁδηγὸν περιεκτικὸν ἐν συνειρμῷ εὐσκόπῳ πάσης δυνατῆς νὰ ἐφαρμοσθῇ ἐνταῦθα βελτιώσεως, κατὰ τὰς ἀρίστας ἀποδειχθείσας ἐν τοῖς ἄλλοις πεφωτισμένοις ἔθνεσι μεθόδους. Ἠναγκάσθην δὲ νὰ ἐπιζητήσω οὕτω τὴν θεραπείαν καὶ τούτου τοῦ ἐλαττώματος, ἀφ' οὗ ἡ διὰ διαγωνισμοῦ σύνταξις τοιούτου ὁδηγοῦ, πρὸ δύο ἐτῶν ἀνακηρυχθέντος, περιεπλάκη εἰς ἀνωμαλίας καὶ δυσκολίας πραγματικός τε καὶ προσωπικὰς, ἐπενεγκούσας τέλος τὴν πρὸς παράτασιν τῆς ζημίας τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως λυπηρὰν τοῦ ἔργου ἀποτυχίαν. Ὡς οἰονεὶ δὲ νομοθέτημα, ὁ τῆς μεθόδου ὁδηγὸς δὲν ἦτο καὶ διαγωνισμοῦ ἀντικείμενον, ἀλλ' ἔργον διοικητικὸν συντεταγμένον ὑπ' ἀνδρῶν τριβώνων περὶ τὴν παιδαγωγίαν.

Ἐπειδὴ δὲ συνετέλεσεν εἰς τὴν ἔκπτωσιν τῆς διδασκαλίας καὶ ἡ μὴ κανονικὴ κατάρτισις τῶν νέων δημοδιδασκάλων εἰς τοὺς ἀναποφεύκτους τρόπους τῆς μεταδόσεως τῶν γνώσεων καὶ τῆς διοικήσεως τῶν σχολείων ἕνεκα ἐλλείψεως προτύπου σχολείου, ὅπερ μάλιστα καὶ ὁ ὑπάρχων περὶ δημοδιδασκαλίας νόμος ἀπαιτεῖ, ἔγνων ἵνα συστήσω τοιοῦτο ἅμα τῇ ἐπιψηφίσει τῆς εἰς τοῦτο ὡρισμένης δαπάνης.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ διὰ τὴν ἔλλειψιν διδασκαλείου ἀπὸ τεσσάρων ἤδη ἐτῶν οὐ μόνον ἡ τῆς μεθόδου, ἀλλὰ καὶ ἄλλων τινῶν μαθημάτων εἰδικῶν τοῖς δημοδιδασκάλοις ἡ διδασκαλία εἶναι ἀναγκαία, λαμβάνεται πρόνοια ἵνα οἱ ὑποψήφιοι δημοδιδάσκαλοι, πρὸς τῇ θεωρίᾳ τῆς μεθόδου καὶ τῇ πρακτικῇ ἀσκήσει αὐτῶν ἐν τῷ συσταθησομένῳ προτύπῳ, διδάσκωνται ἐν αὐτῷ καὶ τὰ εἰρημένα εἰδικὰ μαθήματα, ἐν ὀκταμήνῳ διαστήματι δυνάμενα ἐπαρκῶς νὰ διδαχθῶσι, καὶ τοῦτο ἄχρις οὗ κατορθωθῇ νὰ συστηθῇ ποτε καὶ διδασκαλεῖον τέλειον καὶ εὐσκόπως κατηρτισμένον καὶ οὕτω διωργανωμένον, ὥστε νὰ μὴ χρησιμεύῃ ὡς καταφύγιον τῶν εἰς πᾶν ἄλλο ἐπάγγελμα ἀποτυγχανόντων καὶ εἰς αὐτὸ προσερχομένων, ἵνα ὅπως δήποτε περιαφθῇ αὐτοῖς ὁ διδασκαλικὸς τύπος εἰς μεγίστην βλάβην τῆς νεολαίας, ἥτις ἤθελε λάβει εἰς διδασκάλους αὐτῆς τοὺς τὸ πτυχίον μόνον γνώρισμα τοῦ ἐπαγγέλματός των ἔχοντας.

Ἡ κατάστασις αὕτη, εἰς ἣν εἶχε περιέλθει τὸ διδασκαλεῖον ἐν τοῖς ἐσχάτοις αὐτοῦ μάλιστα καιροῖς, ἐπήνεγκε τὴν κατάλυσιν αὐτοῦ· ἔκτοτε δὲ οἱ ὑποψήφιοι δημοδιδάσκαλοι σπουδάζοντες εἰς τὰ δημόσια σχολεῖα καὶ γυμνάσια ἀποκτῶσι θετικωτέρας τὰς ἀπαιτουμένας γενικὰς γνώσεις καὶ δὲν θεωροῦνται κατὰ πρόληψιν καὶ

τύπον μόνον κάτοχοι αὐτῶν. Οὕτω δὲ ἐξασφαλίζεται ἐκ προοιμίων ἡ παρ' αὐτῶν ἀπόκτησις ἐγκυκλοπαιδικῶν γνώσεων, διότι οἱ προσερχόμενοι εἰς δημοδιδασκαλικὰς ἐξετάσεις θ' ἀπαιτῆται νὰ φέρωσιν οἱ μὲν σκοποῦντες νὰ ἐξετασθῶσιν ὡς Α' τάξεως δημοδιδάσκαλοι ἐνδεικτικὸν προβιβασμοῦ εἰς τὴν Δ' γυμνασιακὴν τάξιν, οἱ δὲ Β', ἐνδεικτικὸν προβιβασμοῦ εἰς τὴν Γ', οἱ δὲ Α', ἐνδεικτικὸν προβιβασμοῦ εἰς τὴν Β' γυμνασιακὴν τάξιν.

Ὡς πρὸς τὰς διδασκαλίσσας, δὲν δύναμαι εἰμὴ εὐγνωμόνως νὰ ὁμολογήσω ὅτι τὸ κατάστημα τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς Ἑταιρίας, ὡς διδασκαλεῖον αὐτῶν χρησιμεῦον, ἀπαλλάττει τὸ δημόσιον τῆς δαπάνης συστάσεως διδασκαλείου αὐτῶν.

Καὶ εἰς ἄλλα δὲ ἰδιωτικὰ καταστήματα ἐν Ἀθήναις, Σύρῳ καὶ ἀλλαχοῦ ἐκπαιδεύονται καλῶς τοιαῦται, καὶ ἔχομεν ἤδη ἱκανὰς αὐτῶν, πλείους μάλιστα ἢ ὅσας χρειαζόμεθα ἐπὶ τοῦ παρόντος.

Ὅ,τι δὲ φαίνεται λυπηρὸν εἶναι ὅτι τὰ διὰ κοράσια σχολεῖα, ἐν τοῖς χωρίοις μάλιστα, δὲν εὐδοκιμοῦσι καὶ δὲν αὐξάνουσι, καὶ ὀλίγη παρατηρεῖται προαίρεσις τῶν γονέων πρὸς τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν κορασίων των. Ἡ τοιαύτη κατάστασις φαίνεται προῆλθεν ἐκ τοῦ ὅτι ὑπέλαβον οἱ ἀγρόται τὴν ἐκπαίδευσιν ὡς σκοποῦσαν οὐχὶ τὸν γραμματισμὸν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἰδεῶν τῶν θυγατέρων των καὶ τὴν ἐπὶ τὸ παιδαγωγικώτερον διαρρύθμισιν αὐτῶν, ἀλλὰ τὴν μετατροπὴν αὐτῶν ἐκ τοῦ ἁπλοῦ καὶ ἀφελοῦς ἀγροτικοῦ βίου εἰς τὸ ἀβροδίαιτον τῶν πόλεων σχῆμα, καὶ τὴν παραποίησιν τῆς χάριτος τῆς φύσεως εἰς ἐπιτεχνάσματα φιλαρεσκείας, καταστρεπτικὰ καὶ τοῦ λιτοῦ αὐτῶν βίου καὶ τῶν εὐτελῶν πόρων των.

Αἱ τὴν ἐπίδοσιν τῶν ἐν χωρίοις παρθεναγωγείων κωλύουσαι ἰδέαι αὗται τῶν χωρικῶν χρήζουσιν ἐπιμελοῦς ἀνασκευῆς καὶ διορθώσεως, ὅπερ κατορθοῦται ἐὰν ἀποδειχθῇ αὐτοῖς εὐλήπτως καὶ βεβαιωθῇ πραγματικῶς, ὅτι ἡ ὀρθὴ παίδευσις εἶναι μάλιστα κολαστικὴ τῶν καταχρήσεων, ἃς φοβούμενοι ἀποφεύγουσιν αὐτήν· ὅτι ἡ ἐκφαύλισις εἶναι μάλιστα προϊὸν τῆς ἀπαιδευσίας, καὶ ὅτι ἡ παραμονὴ αὐτῶν εἰς τὴν ἀμάθειαν καὶ ὁ ἄγαν ἀφεστηκὼς παντὸς ἐκπολιτισμοῦ βίος τῶν γυναικῶν αὐτῶν ἀντίκειται εἰς τὸν θεόθεν προορισμὸν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀποστερεῖ αὐτὰς τῆς κατὰ παντὸς πειρασμοῦ ἰσχυροτάτης ἀμύνης.

Ἐκδίδω ἤδη ἐγκύκλιον παραγγελίαν εἰς τοὺς ἱεροκήρυκας ἵνα τὰς ἰδέας ταύτας ἀναπτύξωσιν ἐν τοῖς χωρίοις κηρύττοντες, καὶ πείσωσιν οὕτω τοὺς κατοίκους αὐτῶν, ὅτι καὶ ἀντιστρατεύονται εἰς τὴν θείαν βουλὴν ἀποκρούοντες καὶ αὐτὰ τὰ στοιχεῖα τῆς πνευματικῆς καλλιεργείας τῶν τέκνων των, καὶ τὸν ἴδιον βίον ἀποστεροῦσι πάσης ἀνωτέρας τῶν ὑλικῶν ἀπολαύσεων εὐχαριστήσεως. Ἂν μὴ παντὶ σθένει ἐνισχυθῇ ἡ τῶν κορασίων ἐκπαίδευσις ἐν τοῖς χωρίοις, δὲν θὰ ἐξαλειφθῇ οὔτε ἡ πολλαχοῦ αὐτῶν μόνη λαλουμένη ἀλβανικὴ γλῶσσα, οὔτε θὰ παύσῃ φαινομένη διχοτομία τοῦ ἔθνους εἰς ἀλβανικὴν φυλὴν καὶ γνησίαν ἑλληνικὴν, ὅπερ ἀσχημίζει καὶ ἀμβλύνει τὸ γόητρον τῆς πανελληνίου ἑνότητος.

Ἐπιθεώρησις δημοτικῶν Σχολείων.

Πρὸς ἐπιθεώρησιν τῶν δημοτικῶν σχολείων ὑπάρχουσιν ὑπὸ τοῦ Νόμου ὡρισμέναι ἐπιτροπαί, ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ πολλαχοῦ τὰ αὐτὰς συγκροτοῦντα μέλη δὲν ἠδύναντο νὰ ὦσι πεπροικισμένα μὲ τὰς ἀπαιτουμένας εἰς ἐξέτασιν καὶ ἔλεγχον τῶν σχολείων ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν γνώσεις, διότι ἐν τοῖς χωρίοις δὲν ὑπῆρχον τὰ μέσα ἵνα μεταδίδωται ὁπωσοῦν ἱκανὴ παίδευσις εἰς τοὺς κατοίκους, ἐθεώρησα καλὸν ν' ἀποστείλω εἰς ἐπιθεώρησιν αὐτῶν σχολάρχας ἢ ἑλληνοδιδασκάλους ἐκ τῶν πλησιεστέρων ἑκασταχοῦ εὑρισκομένων. Ἐκ τῶν ἐκθέσεων δὲ τούτων, συνδεδυασμένων μετὰ τῶν παρὰ τῶν δημοδιδασκάλων ἀποστελλομένων τριμηνιαίων ἐλέγχων καὶ τῶν ἀναφορῶν τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν, συγκροτεῖται ἱκανῶς εὐκρινὴς πίναξ τῆς καταστάσεως αὐτῶν, τῶν ἀναγκῶν των, καὶ πρὸς τούτοις ἐχορηγήθησαν ἐκ τούτων καὶ πληροφορίαι, ἐξ ὧν ἐξάγονται ἰδέαι περὶ τῆς ὀργανικῆς αὐτῶν βελτιώσεως, εἰς ἣν, ὡς καὶ ἀνωτέρω εἶπον, μετὰ σπουδῆς ἀσχολοῦμαι. Εἶναι δὲ αἱ τοιαῦται πληροφορίαι ἀναγκαῖαι, ἵνα σταθμισθῇ καὶ ἐξακριβωθῇ κατὰ πόσον δύνανται προσφυῶς καὶ ἐπωφελῶς νὰ εἰσαχθῶσιν εἰς τὴν παρ' ἡμῖν δημοδιδασκαλίαν αἱ ἐπιθυμηταὶ αὗται βελτιώσεις, ὅσαι κατέστησαν πολλαχοῦ τῆς τε Εὐρώπης καὶ τοῦ νέου κόσμου τὰ δημοτικὰ σχολεῖα οὐ μόνον ἁπλῶν γραμμάτων διδακτικὰ, ἀλλὰ καὶ πνευματικῆς τροφῆς τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος πάροχα καὶ ρυθμιστικὰ καὶ ἤθους καὶ εὐσεβείας εἰς καρποφορίαν τοῦ μεγάλου σκοποῦ τῆς ἀνατροφῆς.

Βιβλία.

Περὶ τῶν διδακτικῶν ἐν τοῖς δημοτικοῖς σχολείοις βιβλίων εἶναι ὡρισμένος διαγωνισμός. Ἐπειδὴ δὲ ἀπὸ τοῦ 1856, ὅτε οὗτος ὡρίσθη, οὐδὲν διδακτικὸν βιβλίον παρήχθη, καὶ αἱ ἑκάστοτε προκηρύξεις καὶ αἱ κρίσεις καὶ ἐνέργειαι τῶν ἀγωνισμάτων ἄκαρποι ἀπέβησαν, μένουσι δὲ ἐν χρήσει ὅσα καὶ πρὸ τοῦ κατασκευάσματος τοῦ διαγωνισμοῦ εἶχον ἐγκριθῇ δι' ἐπιτροπῶν ἐξεταστικῶν βιβλία, καὶ ὅσα ἔκτοτε κατ' ἀνοχὴν ἢ τῇ ἐγκρίσει ἐκτάκτων ἐπιτροπῶν εἰσήχθησαν εἰς τὴν διδασκαλίαν, προῆλθον εἰς τὸ ἀναπόφευκτον μέτρον νὰ συμπεριλάβω καὶ τὴν τῶν τοιούτων βιβλίων ἐξέτασιν εἰς τὸν τροπολογούμενον ἤδη νόμον περὶ τῶν ἐν Γυμνασίοις καὶ ἑλληνικοῖς Σχολείοις διδακτικῶν βιβλίων.

Μέση ἐκπαίδευσις.

Κατὰ τὴν περιλαμβανομένην ἐν τῇ ἐκθέσει ταύτῃ δι-

τίαν οὐδεμία οὐσιώδης μεταβολὴ ἐπηνέχθη εἰς τὸ τυπικὸν τῶν Σχολείων καὶ Γυμνασίων, διότι τὸ διέπον αὐτὰ ἀπὸ τοῦ 1836 ὀργανικὸν Διάταγμα ἀμετάβλητον μένει, οὐχὶ διότι εἶναι βελτιώσεως ἀνεπίδεκτον, ἀλλὰ διότι ἐθεωρήθη καλὸν νὰ μὴ ἐπισπεύδωνται αἱ τοιαῦται ἀλλοιώσεις πρὶν ἢ ὥριμοι σκέψεις καρποφορήσωσι τὴν ἐπὶ τὰ κρείττω μεταβολήν.

Ἐπειδὴ δὲ πολλὰ μέρη αὐτοῦ δὲν εἶναι ἱκανῶς ἐξηγητικά, πολλαὶ δὲ περιπτώσεις δὲν ἐπροβλέφθησαν, ἔγεινεν ἀνάγκη ἵνα διὰ διαταγμάτων καὶ ἐγκυκλίων ἐξηγηθῶσι καὶ ἀναπτυχθῶσι πολλαὶ διατάξεις καὶ ἀναπληρωθῶσιν οὐκ ὀλίγαι ἐλλείψεις· νέος νόμος περὶ μέσης ἐκπαιδεύσεως θέλει περιλάβει πᾶν τὸ ὑπὸ τῆς πείρας δειχθὲν ἀναγκαῖον καὶ διορθώσει ὅ,τι ἐφάνη πλημμελὲς καὶ οὐχὶ εὔσκοπον.

Ὁ σκοπὸς τῶν παρ' ἡμῖν ἑλληνικῶν Σχολείων καὶ Γυμνασίων φαίνεται διπλοῦς, τουτέστιν ἡ ἀναγκαία προστοιχείωσις τῶν μελλόντων νὰ ἐπιδοθῶσιν εἰς ἐκμάθησιν ἐπιστήμης, καὶ ἡ κατάρτισις τῶν σκοπούντων νὰ μετέλθωσι τοῦ πρακτικοῦ βίου τοιαῦτα ἐπαγγέλματα, οἷα δὲν ἀπαιτοῦσιν ἐπιστημονικὴν ἐκπαίδευσιν. Καὶ ὁ μὲν πρῶτος σκοπὸς ἐκπληροῦται, ὁπωσοῦν τέλειος, ὁ δεύτερος ὅμως πολὺ ἐνδεῶς, διότι κύριος σκοπὸς τοῦ τὴν μέσην διοργανώσαντος ἐκπαίδευσιν ἦτο νὰ χρησιμεύσωσι τὰ ἑλληνικὰ Σχολεῖα καὶ τὰ Γυμνάσια ὡς παρασκευαστικὰ μαθητῶν εἰς ἀκρόασιν τῶν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ διδασκομένων ἐπιστημῶν, διὰ τοῦτο καὶ ἐτέθη ἐν τῷ ὀργανιστικῷ αὐτῶν Διατάγματι ὅτι «ὁ σκοπὸς τοῦ Γυμνασίου εἶναι ἡ περαιτέρω ἀνάπτυξις τῆς εἰς τὰ ἑλληνικὰ Σχολεῖα προκαταρκτικῆς ἐκπαιδεύσεως καθ' ὅλους τοὺς κλάδους καὶ κυρίως ἡ προπαρασκευὴ τῶν μαθητῶν ὅσοι μέλλουν νὰ σπουδάσωσιν ἀνωτέρας ἐπιστήμας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον».

Ὅπως καὶ ἄλλοτε ὑπεδηλώθη, ὁ περιορισμὸς τῶν Γυμνασίων εἰς προσαχαδημαϊκὴν παίδευσιν, καὶ ἡ σύστασις ἄλλου εἴδους διδακτηρίων εἰς διδασκαλίαν πρακτικῶν γνώσεων, ὧν ἡ περιουσία ἤθελεν εἶναι πολύτιμον ἐφόδιον εἰς τὸν μέλλοντα νὰ ἐπιδοθῇ εἰς βιομηχανικόν τι ἐπάγγελμα, ἤθελε τὰ μέγιστα ὠφελήσει τὴν κοινωνίαν ἡμῶν, ἥτις ἀπὸ πολλοῦ ἤδη αἰσθάνεται τὴν παρὰ τῆς Κυβερνήσεως σπουδαίαν ταύτην συνδρομήν. Τῆς ἀνάγκης ταύτης τὸ κατεπεῖγον διαβλέπων, θέλω ἐπιμεληθῆ νὰ ὑποβάλω εἰς τὴν νομοθετικὴν ψῆφον σχέδιον περὶ προσαρτήσεως ἐν τοῖς ὑπάρχουσι Γυμνασίοις τμημάτων, ἐν οἷς, ἀντὶ τῶν κλασικῶν καὶ εἰς σπουδὴν ἐπιστήμης καθαρῶς προπαρασκευαστικῶν γνώσεων, νὰ διδάσκωνται οἱ προτιθέμενοι νὰ ἐπιδοθῶσιν εἰς τὸν πρακτικὸν βίον τὰς εἰς τὰ διάφορα τῶν ἐπαγγελμάτων ἀναγκαίας γενικὰς γνώσεις καὶ ἀρχάς, καὶ τοῦτο μὲν προσωρινῶς, κατόπιν δέ, ὅταν τὸ τοιοῦτον κατασκεύασμα λάβῃ ἀνάγκην πλείονος ἐκτάσεως καὶ ἀναπτύξεως, ὅπως εὐλογῶς ἐλπίζεται, τότε θὰ ὑπηρετηθῇ αὐτὸ διὰ συστάσεως τοιούτων πρακτικῶν σχολείων, ὀλίγων κατ' ἀρχάς, ὡς προτύπων, δυναμένων τῷ χρόνῳ νὰ πολλαπλασιασθῶσιν ἀναλόγως τῶν παρουσιασθησομένων ἀναγκῶν. Ἡ σύστασις τοιούτων θὰ καταστήσῃ βεβαίως πολλὰ τῶν ὑφισταμένων ἑλληνικῶν Σχολείων, ἴσως καί τινα τῶν Γυμνασίων, ὑπεράριθμα, ἐκ τῆς μεταποιήσεως δὲ τούτων εἰς πρακτικὰ Σχολεῖα δὲν θ' αὐξήσωσιν αἱ δαπάναι τοῦ δημοσίου, ἐν ᾧ μεγίστη θὰ ἦναι ἡ ἀπὸ τούτων ὠφέλεια. Εἰς ὀλίγον χρόνον θὰ ἐπιφαίνηται καὶ εἰς τὰ κοινότερα τῶν ἐπαγγελμάτων ἡ ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν διεπόντων τὰς τέχνας κανόνων τελείωσις. Πρὸς τὸν εἰρημένον σκοπὸν εἶναι ἀνάγκη νὰ καταρτισθῶσι καὶ εἰδικοὶ διδάσκαλοι, καὶ τοῦτο δύναται νὰ εὐοδωθῇ, ἂν ὁρισθῇ εἰς τῶν ὑποτρόφων τινὰς ἡ εἰδικὴ σπουδὴ τῶν εἰς τοιαῦτα σχολεῖα διδακτέων μαθημάτων. Δὲν εἶναι δὲ ἀμφιβολία ὅτι καὶ αὐθόρμητοι πολλοὶ θέλουσιν ἐπιδοθῇ εἰς τὴν σπουδὴν αὐτῶν, ἀφ' οὗ ἴδωσιν ὅτι καὶ πορισμὸν ἐκ τούτου θὰ ἔχωσι καὶ εἰς χρῆσιν φερομένην τὴν ἑαυτῶν ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ καλοῦ προαίρεσιν.

Ἐπιθεώρησις.

Τῶν ὑπαρχόντων Γυμνασίων καὶ ἑλληνικῶν Σχολείων τὴν κατάστασιν ἐμάνθανε τέως τὸ Ὑπουργεῖον ἐκ τῶν ἐτησίων ἐκθέσεων τῶν προϊσταμένων αὐτῶν καὶ ἐκ τῶν ἐφορειῶν, παρὰ τῶν ἑκασταχοῦ διοικητικῶν ἀρχῶν προεδρευομένων.

Ἡ ἐκ τοιούτων ἐκθέσεων πληροφορία δὲν ἐξεπλήρουν παντελῶς τὸν σκοπὸν τῆς γενικωτέρας ἐξελέγξεως τῶν παιδευτηρίων τούτων, διότι περιστρέφονται κυρίως εἰς πληροφορίας στατιστικὰς περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μαθητῶν, τῆς καταστάσεως αὐτῶν καὶ ἐν παρόδῳ περὶ τῶν ἀναγκῶν τῶν καταστημάτων αὐτῶν. Καὶ αἱ μὲν περὶ τοῦ προκειμένου ἀναφοραὶ τῶν προϊσταμένων δὲν ἠδύναντο νὰ ὦσιν ἐξελεγκτικαὶ ἑαυτῶν καὶ τῶν συνοδέλφων αὐτῶν, τοῦτο μὲν ἐκ τῆς φυσικῶς ἐνυπαρχούσης εἰς ἕκαστον ἄνθρωπον φιλαυτίας, τοῦτο δὲ ἐκ φιλοφροσύνης πρὸς συνεργάτας καὶ συνάδελφους. Καὶ ταῦτα μὲν ἀτομικὰ καὶ εἰς τὴν ἱκανότητα τῶν διδασκόντων ἀφορῶντα. Τὰ δὲ περὶ τῆς διοικήσεως πραγματικά τε καὶ τυπικά, ὅσα κατὰ παρέγκλισιν ἀπὸ τῶν κειμένων ἐγίνοντο, δὲν ἠδύναντο ἐπίσης νὰ ἐπικριθῶσι παρὰ τῶν ἐργατῶν αὐτῶν, οὐχὶ λόγῳ ἀνηλογίας παραδεδεγμένων καὶ ἐνεργουμένων παρ' αὐτῶν τρόπων, ἀλλὰ διότι προτιμοτέρα ἐφαίνετο ἡ ἐφαρμογὴ ἰδίων ἰδεῶν ἢ τῶν ἐκ τῶν κειμένων διατάξεων ἐπιβαλλομένων· αἱ δὲ ἐφορεῖαι δὲν ἠδύναντο ἐπίσης νὰ ἐξελέγχωσι τ' ἀνωτέρω, διότι τοῦ μὲν ἡ περὶ τὴν ἐξέλεγξιν μὴ εἰδικότης, τοῦ δὲ ἡ παραμέλησις τοῦ σπουδαίου τούτου καθήκοντος διεκώλυεν αὐτάς. Ὁ τὰ περὶ ἑλληνικῶν Σχολείων καὶ Γυμνασίων νομοθετήσας προεῖδε σοφῶς τὰς περιστάσεις ταύτας,

καὶ διὰ τοῦτο ὥρισε τὰ φέροντα περὶ ἐπισκέψεων τῶν τε Σχολείων παρὰ τῶν Γυμνασιαρχῶν τῶν πλησιεστέρων εἰς ἕκασταν αὐτῶν Γυμνασίων, καὶ τὰ περὶ ἐπισκέψεων τῶν Γυμνασίων κατ' ἔτος ὑπὸ ἐπιτροπῶν ἐκλεγομένων ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου.

Ἡ σωτήριος αὕτη διάταξις, ἧς ἡ ἐνέργεια ἠδύνατο νὰ καθιστάνῃ τὸ Ὑπουργεῖον ἐνήμερον εἰς τὴν γνῶσιν τῶν τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως, καὶ νὰ προσέρχηται οὕτω ἐγκαίρως εἰς διορθώσεις τῶν πλημμελῶς ἐχόντων καὶ εἰς θεραπείαν τῶν ἀναφαινομένων ἀναγκῶν, ἔμενεν ἐν ἀχρηστίᾳ, καὶ οὕτω οἱ ἐξελεγκτεοὶ ἦσαν καὶ ἐξελέγχοντες. Ὅθεν κατίδων τὴν σπουδαίαν ἀνάγκην τῆς ἐνεργείας τῶν περὶ ἐπισκέψεων διατάξεων, διέταξα ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχῆς τῆς εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως ἐγκαταστάσεώς μου πρῶτον τὴν ἐπιθεώρησιν τῶν ἐνταῦθα πολλῶν ἰδιωτικῶν Σχολείων, εἶτα δὲ τὴν τῶν δημοσίων ἑλληνικῶν Σχολείων ὑπὸ τῶν Γυμνασιαρχῶν καὶ τὴν τῶν Γυμνασίων ὑπὸ ἰδίας ἐκ δοκίμων καὶ πεπειραμένων καθηγητῶν ἐπιτροπῆς. Αἱ ἐπιθεωρήσεις αὗται ἀπήνεγκον τὸ προσδοκώμενον ἀποτέλεσμα—ἐγνώσθη δηλαδὴ εἰς ἐμὲ ἐπακριβῶς ἡ τῶν Παιδευτηρίων κατάστασις, αἱ ἀνάγκαι των, αἱ πλημμέλειαί των, καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πληροφοριῶν τούτων προῆλθον εἰς τὰς δεούσας ἐνεργείας, καὶ ἐξακολουθῶ ἐπιφέρων τὴν δυνατὴν θεραπείαν, ὅπου χρεία τοιαύτη ἀπεδείχθη. Τούτων δὲ συνέπειαι εἶναι καὶ μεταβολαὶ εἰς τὸ προσωπικὸν τῶν διδασκόντων, καὶ ἐπανορθώσεις παρεκτροπῶν τυπικῶν τε καὶ πραγματικῶν ἐν τῇ διοικήσει τῶν τε Σχολείων καὶ Γυμνασίων, καὶ καθόλου πᾶν ὅ,τι ἠδύνατο νὰ ἐπενέγκῃ πᾶς ἑκασταχοῦ ἀπαιτουμένας βελτιώσεις.

Τὰ ἄριστα διὰ τὴν δημοσίαν παίδευσιν ἀποτελέσματα τῆς ἐνεργείας τῆς σωτηρίου ταύτης τῶν ἐπισκέψεων διατάξεως καταδεικνύουσιν, ὅτι εἶναι ἀναγκαιότατον ἐτησίως νὰ ἐνεργῆται αὕτη, καὶ οὕτω θέλει ἐκλείψει πᾶσα ἀνωμαλία ἥτις διαχωλύει καὶ τὴν κατ' εὐχὴν πρόοδον τῶν παιδευομένων, καὶ τὴν εὐλάβῃ τῶν κειμένων ἐκτέλεσιν, ἥτις καὶ αὕτη συμβάλλει σπουδαίως εἰς τὴν εἰρημένην πρόοδον καὶ τὴν ἐν γένει εὐεξίαν τῆς δημοσίας παιδεύσεως.

Περὶ διδασκάλων καὶ καθηγητῶν.

Ἐναντίον τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ γράμματος ἐνίοτε τῶν νενομισμένων καὶ οἱ διορισμοὶ καὶ οἱ προβιβασμοὶ διδασκάλων καὶ καθηγητῶν ἐγίνοντο ἄνευ ἀπαιτήσεως ἢ ἐξελέγξεως προσόντων· οὐχὶ δὲ πολὺ σπανίως συνέβαινεν ἀπὸ κατωτάτου βαθμοῦ τῆς διδασκαλίας νὰ ἀνυψῶταί τις ὁτὲ μὲν κατ' ὀλίγον, ὁτὲ δὲ καὶ μετὰ σπουδῆς εἰς τὸν ὕπατον τῆς καθηγεσίας βαθμόν, δικαιώματι τῆς ἐπὶ χρόνον παραμονῆς του ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ, χωρὶς δὲ νὰ δειχθῇ δι' ἐξετάσεων ὅτι κατέσπη ὁ προβιβαζόμενος κάτοχος εὐρυτέρας περιουσίας γνώσεων, ἀπαιτουμένων εἰς ἣν προήγετο ἀνωτέραν θέσιν. Εἰς κολασμὸν τῆς ἀκαθέκτου φαινομένης ταύτης ὁρμῆς, καὶ πολλὰς τὰς κῆρας φερούσης εἰς τὴν δημοσίαν παίδευσιν, ἐξεδόθη κατὰ τὸ 1850 Διάταγμα, δι' οὗ ἀπῃτεῖτο καὶ ἐπὶ τὸ ἀκριβέστερον ὡρίζετο προσόντων κτῆσις ἵνα τις διορισθῇ διδάσκαλος ἢ καθηγητής, ἀλλὰ διφορουμένη ἐξαίρεσις, ἢ μᾶλλον παρεξήγησις ὅρου ἐν τῷ εἰρημένῳ Διατάγματι, καθίστα δικαιοφανῆ τὴν προαγωγὴν ἀπὸ κατωτέρας θέσεως διδασκαλικῆς εἰς ἀνωτέραν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν καθηγητικὴν τῶν τέως ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ εὑρεθέντων καὶ ὅπως δήποτε τεταγμένων. Ἡ τοιαύτη εὐκολία ἐμάρανε τὴν φιλοσοφικὴν Σχολὴν τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου· αἱ τάξεις αὐτῆς ἔμενον σχεδὸν κεναί, διότι ὀλίγοι ἦσαν οἱ προαιρούμενοι νὰ ἀναδειχθῶσιν εἰς διδασκαλικὰς καὶ καθηγητικὰς θέσεις δυνάμει τῶν γνώσεών των καὶ οὐχὶ δυνάμει καὶ ἐπηρείᾳ ἄλλων τρόπων. Ὅθεν ἠναγκάσθην νὰ προκαλέσω τὸ περὶ τούτου Διάταγμα τῆς 15 Αὐγούστου ἐ. ἔ., ὃ διεσαφήνισε τὰ ἀμφίβολα μέρη τοῦ Διατάγματος τοῦ 1850 καὶ ἐξησφαλίσθησαν ἤδη καὶ τὰ Γυμνάσια καὶ τὰ ἑλληνικὰ Σχολεῖα ἀπὸ τῆς εἰσόδου εἰς αὐτὰ ἄνευ ἀποδεδειγμένης ἱκανότητος διδασκάλων καὶ καθηγητῶν. Καὶ καθηγητὴς μὲν δὲν διορίζεται ὁ μὴ φέρων πτυχίον τελειοδιδάκτου ἢ διδάκτορος, καὶ οὐδὲ διδάσκαλος ὁ μὴ φέρων δίπλωμα ἀνάλογον τῆς θέσεως εἰς ἣν πρόκειται νὰ ταχθῇ. Ἄνευ δὲ ἐξετάσεων νέων καὶ εὐδοκίμων οὐδεὶς ἀπὸ κατωτέρου προβιβάζεται εἰς βαθμὸν ἀνώτερον. Δύναται βέβαια τῷ χρόνῳ καὶ τῇ ἐνδελεχεῖ μελέτῃ νὰ αὐξήσῃ ἕκαστος τὰς γνώσεις του καὶ τὴν περὶ τὸ διδάσκειν πεῖράν του καὶ νὰ γίνῃ προβιβασμοῦ ἄξιος, ἀλλ' οὐδὲν κωλύει τὸν τοιοῦτον τοῦ νὰ παρέχῃ ἔλεγχον τῆς βελτιώσεώς του καὶ νὰ ἐνισχύῃ οὕτω δι' ἀναντιρρήτων λόγων τὴν ἀξίωσίν του. Ἡ τοιαύτη δὲ διάταξις οὐ μόνον ὑποχρεοῖ ἕκαστον νὰ ἐπιμελῆται ν' αὐξάνῃ τὰς γνώσεις του καὶ νὰ βελτιοῖ ἑαυτόν, καὶ νὰ γίνηται οὕτω ἄξιος δικαίας προαγωγῆς, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀπαλλάττει τῆς εὐτελοῦς χρήσεως τρόπων, οἵτινες καὶ τὰς ὑποχρεώσεις του πρὸς ἄλλους αὐξάνουσι, καὶ τὸν χαρακτῆρά του ταπεινοῦσι καὶ εἰς πολλὴν κατάχρησιν φέρουσιν, ἐπὶ ἀνυπολογίστῳ βλάβῃ τῆς δημοσίας παιδεύσεως, χρῆζούσης ἁγνοὺς καὶ προσφυῶς πρὸς αὐτὴν κατηρτισμένους λειτουργούς.

Διδακτικὰ βιβλία.

Περὶ τῶν ἐν Γυμνασίοις καὶ ἑλληνικοῖς Σχολείοις διδακτικῶν βιβλίων ἐξεδόθη κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1867 εἰδικὸς Νόμος, ἀποχρώντως ἐξασφαλίζων τὴν διδασκαλίαν ἀπὸ τῆς εἰς αὐτὴν εἰσαγωγῆς βιβλίων ἀκαταλλήλων, ἀλλὰ εἰς τὰ καθέκαστα αὐτοῦ ἀπηντήθησαν ἐν τῇ πράξει δυσκολίαι, αἵτινες ἐσταμάτησαν ἐν

μέρει τὴν ἐφαρμογὴν αὐτοῦ, καὶ τῶν δυσκολιῶν τούτων ἕνεκα ἤρχισαν νὰ παραιτῶνται ἀλλεπαλλήλως τινὲς τῶν κατ' αὐτὸν τὸν νόμον ἐπὶ πενταετίαν διορισθέντων κριτῶν, ὅτε κληροῦμενοι εἰς κρίσιν βιβλίων εἰδικῶν παρετήρουν, ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐφαρμοσθῶσιν αἱ διατάξεις αὐτοῦ εἰς τὸ προκείμενον. Ὅθεν ἐδέησε νὰ προσκαλέσω πάντας τοὺς διωρισμένους κατ' αὐτὸν κριτὰς βιβλίων, 24 ὄντας, ἵνα μοὶ ὑποβάλωσι τὰς τροπολογίας, ὧν ἔχρῃζεν ὁ νόμος, κατὰ τὴν γνώμην αὐτῶν, ἵνα ὑποβληθῶσιν εἰς νομοθετικὸν κῦρος.

Γυμναστήριον.

Καὶ διὰ τοῦ δύναμιν νόμου ἔχοντος ὀργανικοῦ διατάγματος περὶ τῶν ἑλληνικῶν Σχολείων καὶ Γυμνασίων, καὶ δι' εἰδικοῦ ψηφίσματος τῆς προσωρινῆς Κυβερνήσεως ὁρίζεται ἡ σωμασκία τῶν μαθητῶν. Πρὸς τοῦτο δὲ ὑπῆρχεν εἰδικὸν γυμνάσιον (Γυμναστήριον) ἐν τῇ πρωτευούσῃ μόνον. Ἐπειδὴ δὲ συνεσωρεύοντο εἰς αὐτὸ καὶ μαθηταὶ καὶ φοιτηταὶ καὶ ἄλλοι μὴ ἐκ τῆς τάξεως τούτων ἰδιῶται, ἐθεώρησα καλὸν ἵνα διὰ κανονισμοῦ ὁρισθῶσι βέλτιον τὰ περὶ τῆς εἰς αὐτὸ φοιτήσεως καὶ διδασκαλίας. Ὅθεν ἐξέδωκα τοιοῦτον, ὁρίσας δι' αὐτοῦ πρὸς τὰς ἄλλας τῆς ἐσωτερικῆς ὑπηρεσίας καὶ τῶν Γυμνασίων διατάξεις, καὶ τὰς ὥρας καθ' ἃς θὰ ὦσι δεκτοὶ εἰς αὐτὸ οἱ παῖδες, ἄλλας μὲν διὰ τοὺς μαθητὰς τῶν Γυμνασίων, ἄλλας δὲ διὰ τοὺς τῶν ἑλλ. Σχολείων, καὶ ἄλλας διὰ τοὺς λοιπούς.

Οὕτω δὴ τὸ κατάστημα τοῦτο παρέχει ἤδη ὁμαλώτερον καὶ ἀποτελεσματικώτερον τὰ εἰς τὴν εὐρωστίαν τῶν σπουδαστῶν ποικίλα γυμνάσματα ὑπὸ τὴν ἐπιστασίαν καὶ ὁδηγίαν εἰδικοῦ γυμναστοῦ καὶ βοηθοῦ αὐτοῦ. Τὸ γυμνάσιον τοῦτο θέλει χρησιμεύσει ὡς πρώτυπον, ἵνα ἐν δέοντι προσαρτηθῇ εἰς ἕκαστον δημόσιον ἐκπαιδευτήριον παρόμοιον αὐτῷ καὶ ἐφαρμοσθῶσιν οὕτω, εἰ μέγα τῶν μαθητῶν ὄφελος, αἱ περὶ σωμασκίας εὐεργετικαὶ διατάξεις τῆς νομοθεσίας ἡμῶν.

Πανεπιστήμιον.

Τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου καὶ ἡ ὑλικὴ καὶ ἡ ἠθικὴ πρόοδος εἶναι ἐκ τῶν ἰσχυρῶν καὶ ἀναντιρρήτων ἀποδείξεων ὅτι ἡ ἐπιστήμη εἶναι οἰκειότατον τῇ Ἑλλάδι χρῆμα, καὶ ἡ ἀνέκαθεν περιποίησις καὶ λατρεία αὐτῆς ἀπαραμείωτος διαμένει, καθ' ὅσον οἱ καιροὶ καὶ οἱ τρόποι ἐπιτρέπουσι.

Τὸ καθίδρυμα αὐτὸ θεωρεῖται καὶ εἶναι τὸ κοινὸν σύμπαντος τοῦ Πανελληνίου Πρυτανεῖον, διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὴν ἵδρυσιν αὐτοῦ ἐνθουσιώδης τὴν φιλότιμον αὐτῆς συμβολὴν ἡ πανελλήνιος φιλομουσία καὶ φιλογένεια ἐδωροφόρησε, καὶ εἰσέτι εἰς τὴν ὑλικὴν αὐτοῦ εὐεξίαν πάντες οἱ δυνάμενοι συντελοῦσι τὸ κατὰ δύναμιν, τὴν ἠθικὴν δὲ αὐτοῦ ἀκμὴν ἀμάραντον κρατοῦσι καὶ τῶν καθηγητῶν ἡ ἀφοσίωσις καὶ ὁ ζῆλος καὶ τῶν ἑκάστοτε φοιτητῶν ἡ κοσμιότης καὶ φιλομάθεια. Ἡ ὕπαρξις δὲ αὐτοῦ καὶ οἱ ἐξ αὐτοῦ ἀπόσχολοι ἐπήνεγκον ἤδη διὰ τῆς εὐεργετικῆς των ἐπιρροῆς τὰ ἐκ τῆς ἐπιστήμης ἀγαθὰ εἰς πάσας τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας τὰς τάξεις.

Ὅ,τι ἔμεινεν αὐτῷ στάσιμον καὶ κάπως δυσκολεύει τὴν πορείαν καὶ ἀνάπτυξιν αὐτοῦ, εἶναι ὁ προσωρινὸς μὲν κληθείς, ἐπέκεινα δὲ τριακονταετίας τὰ κατ' αὐτὸ διέπων ἀτελὴς αὐτοῦ κανονισμός. Ἐκ πολλῶν ἤδη ἐτῶν καταφανὴς καὶ ἐπαισθητὴ ἔγεινεν ἡ ἀνάγκη τῆς συντάξεως καὶ ψηφίσεως ὁριστικοῦ κανονισμοῦ, καὶ πολλοὶ τῶν ἐμῶν προκατόχων φιλοτίμως ἠσχολήθησαν εἰς τοῦτο καὶ δὶς ἤδη ὑπεβλήθησαν εἰς τὴν νομοθετικὴν ψῆφον σχέδια αὐτοῦ, ἀλλ' ἔμεινεν ἐκκρεμὴς ἡ συζήτησις αὐτῶν καὶ ἕνεκα τῆς σπουδαιότητος τοῦ πράγματος καὶ ἕνεκα περιστάσεων, ὧν τὴν δύναμιν δὲν ἦτο ἐφικτὸν νὰ ἐξουδετερώσῃ τὸ πανεπιστημιακὸν αὐτὸ ζήτημα, ὅθεν καὶ ἠττήθη ὑπ' αὐτῶν.

Τὴν ἄχρι δὲ τοῦ 1867 γενομένην ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐργασίαν ὑπέβαλον κατὰ τὸ εἰκὸς εἰς τὴν Ἀκαδημαϊκὴν Σύγκλητον, ἵνα ἐπιθεωρήσῃ καὶ ἐξετάσῃ αὐτήν, ἐπιφέρῃ τὰς γνώμας ἃς καὶ ἡ πεῖρα αὐτῆς καὶ τὰ παρ' αὐτῆς θερμῶς προστατευόμενα ὑλικά τε καὶ ἠθικὰ συμφέροντα τοῦ Πανεπιστημίου ὑπαγορεύουσιν εἰς αὐτήν, καί μοι ἀνακοινώσῃ ταύτας.

Ἡ Σύγκλητος ἀσμένως ἀποδεξαμένη τὴν προκειμένην ἐντολὴν καὶ θεωρήσασα μάλιστα ταύτην ὡς περιποίησιν εὐλόγου αὐτῆς ἀξιώσεως, ἠσχολήθη σπουδαίως εἰς τὸ προκείμενον καί μοι ἀπέστειλεν ἄρτι τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐργασιῶν της τοιοῦτο, οἷον προσεδοκᾶτο ἐκ τῶν φώτων καὶ τῆς συνέσεως αὐτῆς.

Εἰς τὰ σχεδιάσματα τῆς Συγκλήτου ἐπενεγκὼν διοικητικάς τινας τροπολογίας τυπικὰς, καὶ ὀλίγας εἰς τὴν οὐσίαν αὐτῶν μεταβολὰς, κατήρτισα τὸν ὁριστικὸν τοῦ Πανεπιστημίου κανονισμὸν καὶ ὑπέβαλον αὐτὸν εἰς τὸν ἔλεγχον τῆς Βουλῆς, ἵνα περιβεβλημένος νομοθετικὸν κῦρος, ἀνοίξῃ εἰς αὐτὸ εὐρυτέραν καὶ καταστήσῃ ὁμαλωτέραν τὴν ὁδὸν τῆς περαιτέρω προόδου αὐτοῦ, καὶ ἐπεκτείνῃ τὸν ὁρίζοντα τῆς ἀναπτύξεως αὐτοῦ, ὅπως ἁρμόζει εἰς καθίδρυμα, ἐξ οὗ ἐκπορεύεται πνευματικὴ τελείωσις καὶ ἐπιστημονικὸς βίος.

Διὰ τοῦ νέου ὀργανισμοῦ εἰσάγονται εἰς τὸ ἱερὸν τοῦτο τῶν Μουσῶν ἄξιαι αὐτοῦ περιποιήσεις καὶ εἰς ἐξασφάλισιν τῶν λειτουργῶν αὐτοῦ καὶ εἰς ὄφελος τῶν ὁμιλητῶν αὐτῶν.

Τούτων δὲ αἱ σπουδαιότεραί εἰσι,

1) Ἡ τῶν καθηγητῶν ἰσοβιότης, καὶ ὁ διὰ διαγωνισμοῦ διορισμὸς αὐτῶν, ἐξαιρέσει ἐκείνων, οἵτινες διὰ τῶν συγγραφῶν αὐτῶν καὶ τῆς ἀναντιρρήτου ἐν τῷ

ἐπιστημονικῷ κόσμῳ ὑψηλῆς αὐτῶν περιωπῆς εἰσὶν ἀνώτεροι τῆς τοιαύτης δοκιμασίας.

Διὰ τῶν δύο τούτων διατάξεων, τῆς τε ἰσοβιότητος καὶ τοῦ ἐλέγχου τῶν καθηγητῶν, ἀποδίδοται τὸ προσῆκον τοῖς λειτουργοῖς τῆς ἐπιστήμης γέρας καὶ ἐξασφαλίζεται ἀνύποπτος αὕτη καὶ ἀδιαφιλονείκητος εἰς τὸ ἀνώτατον τοῦτο τοῦ Πανελληνίου πνευματικὸν Μουσεῖον.

2) Ὁ προσδιορισμὸς κατὰ βούλησιν τῆς Κυβερνήσεως ἐπιμισθίου εἰς τοὺς καθηγητὰς τῆς Θεολογικῆς καὶ Φιλοσοφικῆς Σχολῆς, ὡς μὴ δυναμένους νὰ μετέλθωσι καὶ ἄλλο ἔργον προσοδοφόρον, ὅπως οἱ ἰατροὶ καὶ οἱ νομικοί.

3) Ὁ ἀντὶ ἑδρῶν προσδιορισμὸς τῶν μαθημάτων ἑκάστης Σχολῆς καὶ ἡ διὰ Β. Διαταγμάτων ἀνάθεσις παρὰ τῆς Κυβερνήσεως τῆς διδασκαλίας αὐτῶν εἰς τοὺς διοριζομένους καθηγητὰς, κατὰ τὴν εἰδικότητα ἑκάστου.

4) Ἡ ἀπονομὴ λόγῳ συντάξεως εἰς μὲν τοὺς διανύσαντας εἴκοσι καὶ πέντε ἔτη ἐν τῇ πανεπιστημιακῇ καθηγεσίᾳ τῶν $\frac{3}{4}$ τοῦ μισθοῦ των, εἰς τοὺς διανύσαντας δὲ τριάκοντα ἔτη, ὁλοκλήρου τοῦ μισθοῦ, ἂν προαιρῶνται ν' ἀποχωρήσωσι τῆς διδασκαλίας ἐξ ἀποδεδειγμένων φυσικῶν κωλυμάτων.

Οἱ 15 δ' ἔτη διανύσαντες ἐν πανεπιστημιακῇ καθηγεσίᾳ, διατελέσαντες δὲ καὶ καθηγηταὶ Γυμνασίου, δύνανται νὰ λογίσωσιν ἐν τοῖς 25 ἢ 30 ἔτεσι καὶ τὰ τῆς γυμνασιακῆς των καθηγεσίας.

5) Ἡ πρὸ τῆς ἐγγραφῆς τῶν προσερχομένων ὡς φοιτητῶν ἐξέτασις αὐτῶν παρὰ ἐπιτροπῆς ἐκ καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου, ἵνα οὕτω διὰ διπλῆς δοκιμασίας, τουτέστι ταύτης καὶ τῆς ἐν Γυμνασίοις ἀπολυτηρίου ἐξετάσεως, ἐκκαθαρίζωνται ἀκριβέστερον οἱ καλῶς προκατηρτισμένοι καὶ ἄξιοι τῆς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον φοιτήσεως.

Καὶ ἄλλαι δὲ δευτερεύουσαι βελτιώσεις εἰσάγονται διὰ τοῦ νέου κανονισμοῦ, ἃς καὶ τὸ συμφέρον τοῦ Πανεπιστημίου ἀπῄτησε καὶ ἡ τῆς Κυβερνήσεως ἐλεγκτικὴ ἐπ' αὐτοῦ ἐξουσία.

Καὶ ταῦτα μὲν γενήσονται νομοθετικῶς.

Διοικητικῶς δ' ἐπηνέχθησαν εἰς τὸ πανελλήνιον αὐτὸ καθίδρυμα καὶ τοῖς ὑπὸ τὴν ἐμὴν δικαιοδοσίαν παραρτήμασιν αὐτοῦ τάδε·

α') Τὸ προσηρτημένον τῇ Φιλοσοφικῇ Σχολῇ Φιλολογικὸν Φροντιστήριον ἐκανονίσθη οὕτω ὥστε ν' ἀποφέρῃ τὸν ἐφ' ᾧ συνεστάθη καρπὸν αὐτοῦ καὶ ἀφθονώτερον καὶ τελειότερον· πρὸς τοῦτο δὲ ηὐξήθη εἰς πέντε ἐκ τριῶν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν αὐτῷ διδασκόντων καθηγητῶν, καὶ δὲν ἀπεκωλύθη ἡ εἰς αὐτὸ ἐργασία εἰς τοὺς προαιρουμένους ἐκ τῶν ἄλλων τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς καθηγητῶν.

Εἰς ἐμψύχωσιν δὲ τῶν φοιτητῶν τοῦ Φροντιστηρίου ὡρίσθησαν πέντε ὑποτροφίαι εἰδικαί, διδόμεναι εἰς οὓς οἱ καθηγηταὶ ἤθελον συστήσει ὡς ἀξίους τῆς εὐεργεσίας ταύτης.

Ἡ κατὰ τὰ εἰρημένα βελτίωσις τοῦ Φροντιστηρίου, καὶ ἡ αὐστηρὰ τήρησις τῶν διατεταγμένων τοῦ νὰ διορίζωνται εἰς τὰς γυμνασιακὰς καθηγεσίας καθηγηταὶ μόνον οἱ φέροντες πτυχία τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς, θέλουσιν ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ φέρει εἰς τὴν μέσην ἐκπαίδευσιν τὴν ἀπαιτουμένην καὶ τὴν προσήκουσαν θεραπείαν τῶν ἐλαττωμάτων, ἅτινα ἐγχωροῦσιν ἔτι εἰς αὐτὴν ἕνεκα τῆς ἀφορίας τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς καὶ τοῦ Φιλολογικοῦ Φροντιστηρίου, προελθούσης ἐκ τῆς ἐκτεθείσης ἐν τοῖς πρόσθεν αἰτίας.

β') Κατὰ τὸν προσωρινὸν κανονισμὸν τοῦ Πανεπιστημίου ἐπιτρέπεται νὰ διδάσκωσιν εἰς αὐτὸ ἀμισθὶ καὶ ἰδιαίτεροι διδάσκαλοι, εἰς οὓς ἂν ἤθελεν ἡ οἰκεία Σχολὴ δώσει τὸ δικαίωμα τοῦτο, ἐπιφυλαττομένης τῆς ἐγκρίσεως εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως. Ὡς προσόντα δὲ εἰς ἀπολαυὴν τοῦ εἰρημένου δικαιώματος φέρει ὁ κανονισμὸς τὴν κτῆσιν βαθμοῦ προλύτου καὶ ἀπόδειξιν ὅτι δύνανται νὰ διδάξωσιν ὃ ζητοῦσι μάθημα, καὶ τοῦτο ἐγίγνετο ἀπὸ τοῦ 1837 ἄχρι τοῦ 1843, ὅτε παρὰ τὰ κείμενα ἀπῃτήθη ἵνα ἡ ἁρμοδία Σχολὴ ἀρνῆται τὸ δικαίωμα τῆς ἰδιαιτέρας διδασκαλίας, ἂν μὴ ἔκρινεν ἀναγκαῖον ἢ ὠφέλιμον τὸ προκείμενον νὰ διδαχθῇ μάθημα, ὃ ἐστι ἐπετράπη εἰς τὰς Σχολὰς νὰ ἀποκλείωσιν, ἂν ἤθελον, πᾶσαν ἱκανότητα ἀπὸ τοῦ Πανεπιστημίου, ἄνευ ἐπιστημονικοῦ λόγου. Τὸ παρέγγραπτον τοῦτο εἰς τὸν κανονισμὸν τοῦ Πανεπιστημίου δικαίωμα, εἰ καὶ δὲν ἐνεργεῖτο, ἀλλ' ὅμως ὡς τοιοῦτο ἐθεώρησα καθῆκόν μου νὰ καταργήσω· οὕτω δὲ ἡ κτῆσις τοῦ προσήκοντος ἀκαδημαϊκοῦ βαθμοῦ, καὶ ἡ πρὸς διδασκαλίαν ἱκανότης, βεβαιουμένη ὑπὸ τῆς ἁρμοδίας Σχολῆς, εἰσὶ τοὐντεῦθεν, ὡς καὶ πρὸ τοῦ 1843, τὰ μόνα ἀναγκαῖα εἰσιτήρια εἰς τὴν ἐλευθέραν διδασκαλίαν ἐπιστημονικῶν μαθημάτων παρὰ τῶν ἐχόντων προαίρεσιν νὰ ὠφελῶσιν οὕτω τοὺς φιλομαθεῖς.

γ') Ὁ νέος κανονισμὸς τοῦ Φυσιογραφικοῦ Μουσείου, καθ' ὃν ἐχωρίσθη αὐτοῦ ἡ φυτολογικὴ συλλογὴ πρὸς εὐχερεστέραν διοίκησιν αὐτοῦ καὶ εἰς ἀποφυγὴν συγκρούσεως δικαιοδοσιῶν ἐπηρεασάσης τέως τὰ κατ' αὐτό.

δ') Συνεπῶς πρὸς τὸν ΣΜΗ' νόμον συνετάχθη καὶ ἐξεδόθη, διὰ Διατάγμ. τῆς Ὑμετ. Μεγαλειότητος κεκυρωμένος, ὁ ἐσωτερικὸς κανονισμὸς τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης. Ἐπειδὴ δὲ ἡ τῶν συγγραφέων καὶ ἐκδοτῶν βιβλίων ὑποχρέωσις τοῦ νὰ πέμπωσιν εἰς τὴν Βιβλιοθήκην δύο ἀντίτυπα ἐξ ἑκάστου τῶν ἔργων αὐτῶν παρημελήθη, αἱ δὲ ὑπάρχουσαι πρὸς καταναγκαστικὴν ἐκτέλεσιν τοῦ καθήκοντος τούτου διατάξεις δυσεφάρμοστοι ἀπε-

δείχθησαν, ἡ δὲ Βιβλιοθήκη στερεῖται πλείστων ἐκ τῶν ἐν Ἑλλάδι ἐκδιδομένων βιβλίων, καὶ ἡ παράτασις τῆς ζημίας ταύτης ἀθεράπευτον τὸ ἔλλειμμα τῷ χρόνῳ θὰ καταστήσῃ, ἀναγκάζομαι νὰ ὑποβάλω νέον περὶ τῆς ἐν λόγῳ ὑποχρεώσεως νόμον, δι' οὗ καὶ τὰ μήπω δοθέντα τῇ Βιβλιοθήκῃ βιβλία θὰ κατορθωθῇ νὰ δοθῶσι καὶ τὰ εἰς τὸ ἑξῆς ἐκδοθησόμενα δὲν θὰ καθυστεροῦνται εἰς αὐτήν.

Δὲν εἶναι δὲ αἰτία τῆς καθυστερήσεως ἔλλειψις προαιρέσεως παρὰ τοῖς συγγραφεῦσι καὶ ἐκδόταις, ἀλλ' ὀλιγωρία αὐτῶν δημιουργηθεῖσα ἐκ μακρᾶς ἀκηδίας, ἥτις ἔθηκεν οἷον εἰς ἀχρηστίαν τὴν σπουδαιοτάτην ταύτην διάταξιν πρὸς μεγάλην τῆς Βιβλιοθήκης ζημίαν.

Κληροδοτήματα.

Κατὰ μῆνα Ὀκτώβριον τοῦ 1866, ὅτε ὑπεβλήθη τῇ Ὑμετέρᾳ Μεγαλειότητι λεπτομερὴς τῶν κληροδοτημάτων ἔλεγχος, συνεποσοῦντο ἤδη τὰ ἐν Ἑλλάδι κείμενα εἰς δρ. 1, 147, 379, λ. 96, ἐκτὸς τῶν κτημάτων ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος· ἔκτοτε μετηνέχθησαν ἐνταῦθα ἐκ τῶν ἐν Ῥωσσίᾳ κειμένων ἐκ τοῦ μεγάλου κληροδοτήματος τοῦ ἀοιδίμου Βαρβάκη δρ. 1,438,462 λ. 30, αἵτινες κατατεθεῖσαι εἰς τὸ διηνεκὲς ἐν τῇ Ἐθνικῇ Τραπέζῃ, ἀποφέρουσι διὰ τοῦτο τὸν ἀνώτατον παρ' αὐτῆς διδόμενον τόκον, ἤτοι 6 ‹|› τοῖς ἑκατὸν κατ' ἔτος.

Τὸ ὅλον δὲ κεφάλαιον τῶν ἐν Ἑλλάδι κειμένων κληροδοτημάτων εἰς χρήματα ἀνέρχεται εἰς δραχμὰς 2,585,842. Ἐὰν δὲ εἰς τὸ ποσὸν τοῦτο προστεθῇ ἡ ὑπερτίμησις τῶν 400 μετοχῶν τῆς Ἐθν. Τραπέζης, αἵτινες ἀποκτηθεῖσαι ἀντὶ δραχ. 436,622 ἀξίζουσι σήμερον 600,000 δρ. τοὐλάχιστον, ἤτοι 163,378 περισσότερον, καὶ τὸ ἐκ βουβλίων ἀργυρῶν 32,253 ἤτοι δρ. 142,235 κληροδότημα τῆς Σοφίας Κβοστόβας, κατατεθειμένον εἰς τὴν ἐν Πετρουπόλει Αὐτοκρατορικὴν Τράπεζαν, τὸ ὅλον ποσὸν τῶν κληροδοτημάτων ἀνέρχεται εἰς δρ. 2,891, 455.

Τὰ ἀπὸ τούτων ἐτήσια ἔσοδα συμποσοῦνται εἰς δρ. 193,018, ἐξ ὧν αἱ μὲν 134,632 διετέθησαν ἤδη εἰς ἐκπαιδευτικοὺς σκοπούς, αἱ δὲ 58,386 τίθενται πρὸς ἐξόφλησιν τοῦ πρὸς τὸ δημόσιον χρέους τῶν κληροδοτημάτων, ὅπερ προκατέβαλεν ἄλλοτε εἰς ἐκπαιδευτικὰς ἀνάγκας, ἐκ τῶν εἰς βάρος τῶν κληροδοτημάτων οὔσας.

Ἐν τῷ εἰρημένῳ ἐλέγχῳ τοῦ 1866 ἐκτίθενται κατὰ λεπτομέρειαν τὰ περὶ τούτων. Μεταβολὴ δὲ μόνον ἐπῆλθεν εἰς τὸ ποσὸν τῶν κληροδοτημάτων, αὐξηθὲν διὰ τῆς προσθήκης τῶν, ὡς ἀνωτέρω ἐῤῥέθη, ἀποσταλέντων χρημάτων τοῦ Βαρβακείου κληροδοτήματος, καὶ εἰς τὰς δαπάνας τῶν ὑποτροφιῶν, αὐξηθείσας ἀναλόγως τῶν ἐσόδων.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ τῶν ὑποτρόφων ἐκλογὴ δὲν γίνεται κατὰ κανόνας ὡρισμένους, ἀλλὰ κατὰ τὴν κρίσιν καὶ γνώμην τῶν ἑκάστοτε Ὑπουργῶν τῆς Δημοσίας Παιδεύσεως, καὶ ἐπειδὴ ἡ τοιαύτη ἐλευθερία καὶ βαρεῖαν ἐπιβάλλει τὴν εὐθύνην καὶ παράπονα φέρει εὔλογα πολλάκις, καὶ τὴν βρύλησιν τῶν δωρητῶν αὐτῶν ἔστιν ὅτε ἐκτρέπει τοῦ σκοποῦ, εὐεώρησα καλὸν ἵνα τὰ περὶ ὑποτροφιῶν κανονισθῶσι κατὰ τὰς ἑξῆς ἀρχὰς διὰ νόμου, ὃν ἤδη παρασκευάζω.

α') Νὰ ὁρισθῇ τὸ ἐκ τῶν τόκων τῶν κληροδοτημάτων διαθέσιμον εἰς ὑποτροφίας ποσόν.

β') Νὰ ὁρισθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑποτρόφων εἰς ἕκαστον τῶν βαθμῶν τῆς δημοσίας παιδεύσεως ἀναλόγως τοῦ εἰς τὰς ἐπιχορηγήσεις αὐτῶν ὡρισμένου ὡς ἀνωτέρω ποσοῦ, καὶ κατὰ φῦλον.

Καὶ ἐν μὲν τῇ μέσῃ ἐκπαιδεύσει

1) Νὰ κατανεμηθῶσιν αἱ ὑποτροφίαι εἰς πάσας τοῦ Κράτους τὰς ἐπαρχίας ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ πληθυσμοῦ των.

2) Νὰ γίνηται ἡ ἐκλογὴ τῶν ὑποτρέφων τῶν μὲν ἀῤῥένων διὰ διαγωνισμοῦ τῶν ἐχόντων προσόντα καὶ δικαίας ἀξιώσεις καὶ ἀνάγκην εἰς τὸ νὰ τύχωσι τοῦ τοιούτου εὐεργετήματος, τῶν δὲ κορασίων κατ' ἐκλογὴν ἐξ ὑποψηφίων φερόντων ὡρισμένα προσόντα, προτιμωμένων δὲ τῶν παρὰ ταῦτα ἐχόντων καὶ οἰκογενειακὰ δικαιώματα ἕνεκα ἐκδουλεύσεων πρὸς τὴν Πατρίδα.

3) Νὰ ὁρίζηται ὁ χρόνος τῆς διαρκείας τῆς ὑποτροφίας.

4) Νὰ διακόπτηται αὕτη, ἂν ὁ ὑπότροφος ἀποκλίνῃ τοῦ σκοποῦ πρὸς ὃν ἔτυχε τοῦ τοιούτου εὐεργετήματος.

Ἐν δὲ τῇ ἀνωτάτῃ

1) Νὰ ὁρίζηται ὑπὸ τῆς Ἀκαδημαϊκῆς Συγκλήτου ἡ ἐπιστήμη ἢ ὁ εἰδικὸς κλάδος αὐτῆς, πρὸς ὃν ἤθελεν εἶναι ἀνάγκη νὰ καταρτισθῶσι τινὲς, ἐμψυχούμενοι δι' ὑποτροφιῶν.

2) Ἡ ἐκλογὴ τῶν τοιούτων νὰ γίνηται διὰ διαγωνισμοῦ, καὶ νὰ ὁρίζηται ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ μελλόντων νὰ σπουδάσωσι καὶ τῶν εἰς ἄλλα τῆς Εὐρώπης ἢ τῆς Ἀμερικῆς πανεπιστήμια σταλησομένων.

Πρὸς τούτοις δὲ νὰ ὁρισθῇ καὶ ἀριθμός τις ὑποτροφιῶν, διὰ διαγωνισμοῦ ὡσαύτως, εἰς ἐνίσχυσιν τῆς σπουδῆς μαθημάτων εἰδικῶν χρησίμων εἰς καταρτισμὸν διδασκάλων τῶν προτεχνολογικῶν σχολείων, περὶ ὧν ἐγένετό μοι λόγος ἀνωτέρω, καὶ εἰς ἀνάπτυξιν ἐν γένει τῶν τεχνῶν, τῆς βιομηχανίας κλπ.

Καὶ εἰς τοὺς τῆς ἀνωτάτης παιδεύσεως ὑποτρόφους νὰ τηρῶνται οἱ ὅροι 3, 4 τῶν τῆς μέσης παιδεύσεως ὑποτρόφων.

Εἰς πᾶσαν δὲ τάξιν ὑποτροφίας νὰ τεθῶσι καὶ ὑποχρεώσεις τινες πρὸς τὸ δημόσιον τῶν οὕτω εὐεργετουμένων, ἵνα οὐ μόνον εἰς τὴν ὡρισμένην εἰδικὴν παιδευσιν καταγίνωνται, ἀλλὰ καὶ ἐπανιόντες χρήσιμοι εἰς τὸ κοινὸν καθίστανται.

Οὕτω δή, χορηγουμένης βοηθείας εἰς τοὺς παρέχοντας πᾶσαν κατὰ τὸ δυνατὸν βεβαιότητα, ὅτι αὕτη θέλει εἶναι παραγωγὸς καὶ τῆς ἀτομικῆς ὠφελείας τοῦ τυγχάνοντος ταύτης καὶ τοῦ κοινοῦ, ἐκπληροῦται καὶ ὁ εὐεργετικὸς σκοπὸς τῶν ὑποτροφιῶν καὶ ἡ φιλογενὴς καὶ φιλάνθρωπος θέλησις τῶν διαφόρων κληροδοτῶν. Εἶναι βέβαια καθῆκον τῆς Κυβερνήσεως, ὡς οἱονεὶ ἐντολοδόχου τῆς φιλογενείας τῶν κληροδοτῶν, νὰ ἐπιμελῆται μετὰ τῆς προσηκούσης εὐλαβείας ὥστε νὰ ἐκπληρῶται ἡ θέλησις αὐτῶν εὐσκόπως· διότι ἡ μὴ ἐκπλήρωσις τοῦ τοιούτου καθήκοντος μαραίνει τὸν ζῆλον παρομοίων εὐεργετικῶν καὶ φιλανθρωπικῶν διαθέσεων.

Ἀρχαιολογικά.

Ἔνθεν μὲν διὰ τοῦ ζήλου καὶ τῆς φιλοτιμίας τῆς ἐκ πολλοῦ καθεσταμένης ἐνταῦθα Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρίας, ἔνθεν δὲ διὰ τῆς ἐπιμελείας τῆς ἐφορείας τῶν ἀρχαιοτήτων ἀόκνως ἐξακολουθοῦσιν αἱ συλλογαὶ καὶ ἡ ἐν οἰκείοις τόποις προσωρινὴ κατάθεσις τῶν ἀνευρισκομένων ἐξ ἀνασκαφῶν, ἢ δι' ἀγορᾶς ἀποκτωμένων λειψάνων τῆς ἀρχαίας τέχνης. Πολὺ δὲ τὰς ἀρχαιολογικὰς συλλογὰς καὶ κατὰ ποσὸν αὐξάνει καὶ κατὰ ποιὸν καλλύνει διὰ πολυτίμων προσκτήσεων ἡ ἐπὶ τοῦ λαχείου τῶν Φιλαρχαίων ἐπιτροπή. Καὶ τὸ ἐν Ἀκροπόλει δὲ τῶν Ἀθηνῶν μικρὸν καὶ μόνον διὰ τὰς ἐκεῖ εὑρεθείσας ἀρχαιότητας ὡρισμένον Μουσεῖον καὶ μέρος μέγα τοῦ ἐν τῇ πόλει διὰ τὴν ἐναπόθεσιν πάντων τῶν ἄλλων καλλιτεχνικῶν τοῦ ἀρχαίου βίου λειψάνων γενικοῦ Μπεναρδακείου Μουσείου μετ' ὀλίγον ἀποπερατοῦνται, καθ' ὅσον τὰ πρὸς τοῦτο ὡρισμένα κεφάλαια ἐπιτρέπουσι. Διὰ τῆς ἐπιστημονικῆς ἐν αὐτοῖς κατατάξεως τῶν εἰρημένων κειμηλίων προσφέρεται εἰς τῆς ἐπιστήμης τὰς σπουδὰς καὶ ἐρεύνας πᾶσα εὐκολία καὶ ἀποδίδοται ἡ προσήκουσα περιποίησις εἰς τὰ ὑπολειφθέντα τεχνικὰ ἔργα τῆς μεγαλοφυΐας καὶ τῆς τοῦ καλοῦ τῶν ἡμετέρων προγόνων αἰσθήσεως.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐξ ἀγνοίας ἢ καὶ ἀθεμίτου κερδοσκοπίας ἐνιαχοῦ καὶ ἔστιν ὅτε συμβαίνουσα κατάχρησις ἀνευρισκομένων ἀρχαιοτήτων καὶ ἡ λύμανσις σωζομένων ἐρειπίων παλαιῶν ἱδρυμάτων δὲν περιεστάλη καθ' ὁλοκληρίαν, εἰ καὶ δραστηριωτάτη ἐπιτήρησις ἐνεργεῖται, καὶ ἐπειδὴ καὶ ὄνειδος αἱ τοιαῦται καταχρήσεις φέρουσι καὶ ζημίαν ἀνεπανόρθωτον τῇ ἐπιστήμῃ, ἔγνων ἵνα εἰς δυνατὴν καταστολὴν τοῦ κακοῦ ἀναθέσω τὴν κατ' ἐπαρχίας μὲν γενικωτέραν, κατὰ δήμους δὲ καὶ κοινότητας μερικωτέραν ἐφορίαν καὶ φυλακὴν τῶν ἀρχαιοτήτων εἰς τὰς ἑκασταχοῦ διοικητικὰς καὶ δημοτικὰς ἀρχὰς καὶ τοὺς διδασκάλους εἰς ἐπιτροπὴν μετ' αὐτῶν συντεταγμένους, καὶ ἐνεργήσω παραμεληθείσας καὶ οἷον ἐν ἀχρηστίᾳ περιελληλυθυίας διατάξεις τῶν κειμένων νόμων καὶ διατάξεων. Σωτήρια θὰ ἔχῃ τὰ ἀποτελέσματα ἡ συγκρότησις τοιούτων ἐν περιωρισμένοις κύκλοις ἐφορειῶν εὐσκόπως διωργανωμένων καὶ ὑπὸ εὐθύνην τιθεμένων.

Αἱ τοιαῦται ἐφορεῖαι δύνανται καὶ διὰ λόγου νὰ καταδεικνύωσιν εἰς τοὺς ἐξ ἀγνοίας πολλάκις φθείροντας λείψανα ἀρχαῖα τὸ μέγεθος τῆς ἐκ τῶν τοιούτων καταστροφῶν ἠθικῆς ζημίας, καὶ διὰ τῆς ἐκτελεστικῆς δυνάμεως νὰ διακωλύωσι τοὺς τυχὸν μετ' ἐπιμονῆς καὶ φιλοκερδείας ἕνεκα καπηλευομένους τὰ πολύτιμα ναυάγια τῆς παλαιᾶς καλλιτεχνίας, διὰ τὴν ἀσφαλῆ διατήρησιν τῶν ὁποίων ἡ Ἑλλὰς εἶναι καὶ οἷον ὑπέγγυος εἰς τὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον.

Ἰδιωτικὰ Σχολεῖα.

Τὰ συνεσταμένα εἴτε ὑπὸ ἰδιωτῶν εἴτε ὑπὸ δήμων καὶ τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς Ἑταιρίας ἐκπαιδευτήρια ἀῤῥένων ἢ θηλέων, ὄντα κατὰ τοὺς τύπους τῶν ἀντιστοιχούντων πρὸς αὐτὰ δημοσίων διδακτηρίων διωργανωμένα, συντελοῦσι κατὰ πολὺ εἰς τὴν δημοσίαν παίδευσιν. Ἐπιτροπὴ δὲ ἣν συνέστησα εἰς ἰδιαιτέραν ἐξέλεγξιν τῶν ἐν Ἀθήναις τοιούτων, ἅτινα καὶ πολλὰ καὶ σπουδαῖα εἶναι, ἀνεῦρεν εἰς αὐτὰ πλημμελείας τινας· ὅθεν διέταξα παραχρῆμα τὴν διόρθωσιν τῶν μὴ καλῶς καὶ νομίμως ἐν αὐτοῖς ἐχόντων, ἵνα γενόμενα κατὰ πάντα ὁμοιόρρυθμα πρὸς τὰ δημόσια, ὑπηρετῶσι καθαρῶς καὶ κυρίως τὸν γενικὸν τῆς ἐθνικῆς ἐκπαιδεύσεως σκοπόν. Ἀπήντησα δὲ πλήρη προθυμίαν εἰς τοὺς ἱδρυτὰς αὐτῶν τοῦ νὰ ἐπενέγκωσι τὰς δειχθείσας βελτιώσεις.

Διὰ τῆς προθυμίας τῶν διεπόντων τὴν Φιλεκπαιδευτικὴν Ἑταιρίαν, ἐμψυχωθείσης καὶ διὰ συνδρομῆς τινος τοῦ δημοσίου, συνεστάθη ἤδη ἄξιον λόγου Παρθεναγωγεῖον ἐν Κερκύρᾳ, οὗ οἱ καρποὶ προσδοκῶνται καλοὶ καὶ οὗ ἡ εὐεργετικὴ δύναμις θέλει ἐπεκταθῇ εἰς πάσας τὰς πέριξ χώρας, αἵτινες διὰ τὸ ἀπόκεντρον δὲν ἠδύναντο νὰ ὠφελῶνται δεόντως ἐκ τῶν Παρθεναγωγείων τῶν Ἀθηνῶν.

Ναυτικὰ Σχολεῖα.

Ἀνέκαθεν σπουδαία κατέστη τῇ Ἑλλάδι ἡ ναυτιλία καὶ οἱ τῶν νήσων καὶ παραλίων πόλεων αὐτῆς κάτοικοι διὰ τῆς πείρας κατέστησαν ἐπιτήδειοι εἰς τὸ ἔργον, εἰς ὃ ἐκάλει αὐτοὺς ἡ ὅμορος ταῖς κατοικίαις των θάλασσα, ἥτις πλήττουσα τὰς ἀκτὰς αὐτῶν οἷον ἐκάλει αὐτοὺς εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν ἐκ τῆς ναυτιλίας ἀγαθῶν. Ἐπειδὴ δὲ πᾶσα ἀνάγκη εἶναι καὶ ἡ δημιουργὸς ἐξ ἀντικειμένου τῆς ἑαυτῆς θεραπείας, καὶ ἐπειδὴ εἰς τοὺς μακροτέρους πλόας, τοὺς μὴ εἰς ἁπλᾶς ἀκτοπλοΐας περιοριζομένους, ἵνα ἀσφαλέστεροι γίγνωνται, ἀπητεῖτο σὺν τῇ πείρᾳ καὶ ἡ ἀναγκαία στοιχειώδης διδασκαλία, συνε-

στάθησαν ἐν ταῖς κυριωτέραις τῶν ναυτικῶν νήσων καὶ πόλεων ἰδιωτικὰ σχολεῖα τῆς ναυτικῆς, εἰς ἃ ἐδιδάσκον το ἐπὶ διδάκτροις στοιχειωδῶς ταύτην οἱ ἀποβλέποντες κυρίως εἰς τὴν κυβέρνησιν ἐμπορικῶν πλοίων. Ἐπειδὴ δὲ ἡ τίσις διδάκτρων ἀπεκώλυε τῆς τοιαύτης σπουδῆς τοὺς ἀπόρους καὶ διετέλει οὖσα αὕτη οἷον προνόμιον τῆς εὐπορίας, ἡ Κυβέρνησις συνέστησε κατὰ τὸ 1867 πέντε δημόσια ναυτικὰ Σχολεῖα, ἀνὰ ἓν εἰς ἑκάστην τῶν κυριωτέρων ναυτικῶν πόλεων, οἷον εἰς Σύρον, Ὕδραν, Σπέτσας, Γαλαξείδιον καὶ Κεφαλληνίαν, ἕκτον δὲ συσταίνεται κατ' αὐτὰς ἐν Κύμῃ. Εἰς ἕκαστον τούτων, δύο περιλαμβάνον τάξεις, εἶναι εἷς διδάσκαλος ὑπὸ τοῦ δημοσίου πληρωνόμενος. Οὕτω ἡ σπουδὴ τῆς στοιχειώδους ναυτικῆς καὶ πᾶσι τοῖς βουλομένοις ἐφικτὴ κατέστη, καὶ κατὰ κοινὸν πρόγραμμα ὁμοιοτύπως διδάσκεται, οὐχὶ δ' ὅπως πρότερον, καθ' ἣν δηλονότι εἶχεν ἰδίαν γνώμην ἕκαστος τῶν ναυτοδιδασκάλων. Ἡ προκειμένη διδασκαλία ἀποπερατοῦται εἰς ἓξ μῆνας, οἱ δὲ ἀπολυόμενοι ὑφίστανται ἐξετάσεις ἐνώπιον ἐπιτροπῆς, καὶ εὐδοκιμοῦντες τυγχάνουσι διπλώματος ἐμποροπλοιάρχου, κατὰ τὸ ἀπὸ 15 Δεκεμβρίου 1836 Β. Διάταγμα.

Ἀποπερατῶν τὴν ἔκθεσιν ταύτην, Μεγαλειότατε, ἡδέως θεωρῶ ὅτι δύναμαι νὰ προσθέσω ὅτι ἡ Πατρὶς φιλοτίμως ἀγωνίζεται τὸν ὑπὲρ τοῦ φωτισμοῦ αὐτῆς ἀγῶνα. Δὲν δύναται δὲ νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία, ὅτι ὑπὸ τὴν πατρικὴν προστασίαν τῆς Ὑμετέρας Μεγαλειότητος θέλει ἡ Ἑλλὰς καὶ τὰς Μούσας ἀθρόας ἀνακαλέσει εἰς τὸ ἀρχαῖον αὐτῶν ἐνδιαίτημα, καὶ τὴν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐκπολιτιστικὴν ἀποστολήν της φιλοτίμως ἐκπληρώσει.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 23 Δεκεμβρίου 1868.

Ὑποσημειοῦμαι δὲ εὐσεβάστως
Τῆς Ὑμετέρας Μεγαλειότητος
ταπεινότατος καὶ εὐπειθέστατος θεράπων
Ὁ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας
Ἐκπαιδεύσεως Ὑπουργὸς
Α. ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗΣ.

ΠΙΝΑΞ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως κατὰ νομοὺς, 1867—1868.

Νομοί.	Ἐκκλ. σχολ.	Καθηγ.	Μαθ.	Ἑλ. σχολ.	Διδ.	Μαθ.	Δημ. σχολ.	Διδ.	Μαθ.	Κορ. σχολ.	Διδ.	Μαθ.	Σύν. σχολ.	Σύν. διδ.	Σύν. μαθ.
Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας	3	24	733	9	31	1158	63	72	4416	17	38	1726	93	103	6143
Φωκίδος καὶ Φθιώτιδος	1	7	53	10	49	378	37	37	3087	6	9	664	44	46	3465
Ἀκαρνανίας καὶ Αἰτωλίας	1	6	66	14	22	328	63	63	2973	6	9	656	78	78	3629
Εὐβοίας	1	6	111	8	18	305	41	41	2307	6	10	736	89	89	3043
Κυκλάδων	1	6	176	18	36	375	99	99	5029	9	25	1333	108	108	6362
Ἀχαΐας καὶ Ἤλιδος	1	6	192	8	18	633	93	94	4941	6	10	651	99	100	5592
Αἰτολίδος καὶ Κορινθίας	1	6	180	10	26	792	79	83	5127	13	15	1433	92	98	6560
Ἀρκαδίας	1	6	139	16	30	689	83	88	5595	12	13	545	95	101	6140
Δακωνίας	1	6	82	8	16	358	64	85	3377	9	9	320	73	94	3697
Μεσσηνίας	1	6	121	10	20	457	66	66	4326	14	15	657	80	81	4983
Ζακύνθου	1	6	73	1	3	167	35	35	3593	1	1	57	36	36	3650
Κεφαλληνίας	1	7	35	2	6	169	52	52	1615	4	6	189	56	58	1804
Κερκύρας	2	15	113	5	11	197	71	71	1848	6	7	296	77	78	2144
	16	105	2094	119	256	6643	877	917	45094	134	157	9312	1054	1074	54406

Ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν τῶν ἑλληνικῶν σχολείων εἶναι ἐξ ἀπογραφικῶν πληροφοριῶν τοῦ 1866.

ΠΙΝΑΞ *ἀπογραφικὸς τῶν δημοσίων παιδευτηρίων.*

Ἔτος σχολικὸν 1867—1868.

Πανεπιστήμιον.

Σχολὴ Θεολογική.	Καθηγηταὶ	τακτικοὶ	3	Φοιτηταὶ	44
		ἔκτακτοι	2		
» Νομική.	»	τακτικοὶ	8	Φοιτηταὶ	715
		ἐπίτιμος	1		
» Ἰατρική.	»	τακτικοὶ	13	Φοιτηταὶ	262
	»	ἔκτακτοι	5		
» Φιλοσοφική.	»	τακτικοὶ	16	Φοιτηταὶ	162
		ἔκτακτοι	4		
Φαρμακευτικὸν Σχολεῖον				Φοιτηταὶ	34
			52		1217

Γυμνάσια	16	Καθηγηταὶ	105	Μαθηταὶ	2094
		Διδ. Ἰχνογραφ.	14		
Ἑλλ. Σχολεῖα	119	Διδάσκαλοι	256	Μαθηταὶ	6643
Δημοτ. Σχολεῖα Ἀρ.	877	Διδάσκαλοι	917	Μαθηταὶ	45094
» » Κορ.	134	»	157	Μαθήτριαι	9312

Ἐκκλησιαστικὴ ἐκπαίδευσις.

Ριζάρειος Σχολὴ	1	διδάσκοντες	13	Μαθηταὶ	56
Ἱερατικὰ Σχολεῖα	3	διδάσκαλοι	10	Μαθηταὶ	47
Ναυτικὰ σχολεῖα	5	Διδ. 5	Μαθηταὶ κατὰ μέσον ὅρον		98

Δημοσυντήρητα καὶ ἰδιοσυντήρητα παιδευτήρια.

Μέσης ἐκπαιδεύσεως.	Ἀρρένων	20	Μαθηταὶ	527
» »	Κορασίων	7	Μαθήτριαι	655

Δημοδιδασκαλίας.

Ἀρρένων	42	Μαθηταὶ καὶ μαθήτριαι	4894
Κορασίων	48		
διωτικὰ Γραμματοδιδασκαλεῖα	Μαθηταὶ	κατὰ μέσον ὅρον	8000
		Τὸ ὅλον	78,637

Δύο λέξεις περὶ τοῦ Βουλγαρικοῦ ἔθνους.

(Ἐκ τοῦ Νεολόγου).

Σλαβογενής τις, ὡς ὑπογράφεται, ἔπεμψεν ἡμῖν τὴν ἑπομένην σύντομον ἱστορικὴν περὶ τοῦ βουλγαρικοῦ ἔθνους διατριβήν, ἣν ἔγραψεν ἀφορμὴν λαβὼν ἔκ τινων ἐπιστολῶν, ἃς εὐάριθμοι Βούλγαροι ἔγραψαν πρὸς τοὺς κατοίκους πολλῶν σλαβικῶν ἐπαρχιῶν, παριστῶντες αὐτοῖς τὴν ταὐτότητα τῆς καταγωγῆς καὶ ὑποδεικνύοντες τὴν ἀνάγκην τῆς κοινῆς συνεργασίας ὑπὲρ τῆς προόδου τοῦ ἔθνους αὐτῶν.

Ἰδοὺ ἡ προκειμένη διατριβή.

Ἐπειδὴ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, βασιζόμενοι εἰς τοὺς παρὰ τῶν Πολγάρων (1) προβαλλομένους λόγους, νομίζουσιν, ὅτι οἱ Πόλγαροι εἰσὶν ἔθνος σλαβικόν· καὶ ἐπειδὴ οἱ Πόλγαροι λαμβάνοντες ὡς λῆμμα τοὺς παρ' αὐτῶν τῶν ἰδίων διαδοθέντας λόγους εἰς τὸ κοινὸν, οἰκειοποιοῦνται τὸ σλαβικὸν ὄνομα, καὶ καυχῶνται εἰς τὸν ἀριθμὸν καὶ τὴν πληθὺν τοῦ ἐνδόξου σλαβικοῦ ἔθνους, ξένου αὐτοῖς ὄντος, καὶ μηδεμίαν συγγένειαν ἔχοντος, φέρε ἴδωμεν, τίνες καὶ πόθεν οἱ Πόλγαροι.

Περὶ τὰ ἑκατὸν ἔτη π. Χ. μογγολική τις φυλὴ τῶν ἀσιατικῶν φυλῶν τῆς μεγάλης Ἀσίας, ὑπὸ τὸ ὄνομα Οὔζοι ἢ Τόρκοι, ἐκδιωχθέντες ἔκ τινος ἐπαναστάσεως ἐκ τῆς ἑαυτῶν πατρίδος, μετέβησαν εἰς τὴν μεγάλην Ταταρίαν, ὅπου εὑρόντες φυλήν τινα ὁμοεθνῆ, τοὺς Οὐγούρους ἢ Οὐϊγούρους (ἐξ ὧν οἱ Οὔγγροι) διέμειναν αὐτόσε ἐπὶ πολὺν χρόνον. Μετά τινας δὲ χρόνους, οἱ μὲν τούτων ἐπέστρεψαν εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῶν πατρίδα, ὅθεν ἐξῆλθον, οἱ δὲ μετέβησαν εἰς τὴν μεγάλην Ἀρμενίαν. Κἀκεῖθεν δὲ, μετ' οὐ πολὺ ἀναχωρήσαντες, μετέβησαν καὶ κατῴκησαν εἰς τὰ μεσημβρινοδυτικὰ μέρη, μεταξὺ τῶν ποταμῶν Οὐράλ καὶ τοῦ Ῥᾶ (ὃν οἱ Ἀσιανοὶ ἱστορικοὶ ὀνομάζοοσι Πολγὰρ), φέροντες τὸ αὐτὸ ἐθνικὸν ὄνομα Οὔζοι ἢ Τόρκοι· ὅπου τέλος ἐγκατασταθέντες ἔζων νομαδικῶς, θηρεύοντες κάστορας, καθέρια, σίμωρας, σκιούρους καὶ τὰ τοιαῦτα. Μερίς δέ τις ἱκανὴ τῆς φυλῆς ταύτης, ἀνησυχοῦσα καὶ εἰς τὴν νέαν ταύτην αὐτῶν πατρίδα, ἀνεχώρησε κἀντεῦθεν, καὶ βαδίσασα πρὸς τὰ βορειοανατολικὰ μέρη ἐγκατεστάθη μεταξὺ τῶν πηγῶν τοῦ Οὐράλ, τοῦ ποταμοῦ Πολγὰρ, τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ Κάμα καὶ τοῦ ποταμοῦ Σαμάρα, ἀμφοτέρων τούτων ἐκβαλόντων εἰς τὸν ποταμὸν Πολγὰρ, εἰς τοῦ ὁποίου τὰ ἀνατολικὰ παράλια ἔκτισαν καὶ πόλιν ἰδίαν, ὀνομάσαντες αὐτὴν μὲν Πολγάραν, ἢ Πολγαρίαν, ἑαυτοὺς δὲ Πολγάρους. Περὶ δὲ τὰ μέσα τοῦ Ε', αἰῶνος μεγάλη τις μερὶς καὶ ἰσχυρὰ τῶν ἤδη πρὸ τεσσάρων περίπου αἰώνων ὀνομασθέντων Πολγάρων ἐγκαταλείψασα καὶ ταύτην, τὴν παρὰ τὸν Πολγὰρ ποταμὸν πατρίδα αὐτῶν Πολγαρίαν, ἐκράτησε τὴν παραλίαν τῆς Μαιώτιδος λίμνης, τοῦ Εὐξείνου πόντου καὶ τῆς Ταυρίδος, ὅπου κατῴκουν Γότθοι τινὲς, ἐπιστρέψαντες εἰς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν· οἱ δὲ μείναντες εἰς τὴν παρὰ τὸν Πολγὰρ κατακτηθεῖσαν αὐτῶν χώραν, ὠνομάσθησαν Καμαϊκοὶ Πόλγαροι ἢ Τόρκοι τοῦ Κάμα, πρὸς διάκρισιν τῶν παρ' αὐτῶν ἀποσχισθέντων μὲν ὁμοφύλων Πολγάρων, κατοικησάντων δὲ εἰς τὰ παράλια τῆς Μαιώτιδος λίμνης, τοῦ Εὐξείνου καὶ

(1) Τὸ ἐν ἀρχῇ τῆς λέξεως Π προφερτέον ἀντὶ τοῦ γαλλικοῦ B.

τῆς Ταυρίδος. Τοὺς Καμαϊκοὺς τούτους Πολγάρους τῷ 385 Μ. Χ. ὑπέταξεν ὑπὸ τὸ ῥωσσικὸν σκῆπτρον ὁ μέγας ἡγεμὼν τῶν Ῥώσσων Βλαδίμηρος, εἰδωλολάτρης ὤν, ὅστις μετ' οὐ πολὺ κατανοήσας τῆς εἰδωλολατρείας τὴν ἀπάτην, ἐζήτησεν, ὡς ἡ προμήτωρ αὐτοῦ μεγάλη ἡγεμονὶς Ὄλγα, τὴν ἀλήθειαν ἐν τοῖς διαφόροις θρησκείαις. Καὶ πρῶτοι ἐκ τῶν ἐλθόντων ἀποστόλων παρὰ τῷ Βλαδιμήρῳ ἦσαν οἱ Καμαϊκοὶ Πόλγαροι, ὁπαδοὶ ἤδη τῆς Μωαμεθανικῆς θρησκείας· διότι ἡ θρησκεία τοῦ Μωάμεθ, διαδοθεῖσα διὰ τῶν νικηφόρων ὅπλων τῶν Ἀράβων, ἐθριάμβευεν ἀπὸ πολλοῦ ἤδη χρόνου ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν καὶ μεσημβρινῶν παραλίων τῆς Κασπίας θαλάσσης· ὅθεν, ὡς ὁπαδοὶ ταύτης γενόμενοι καὶ οἱ Πόλγαροι τοῦ Κάμα, ἐπεθύμουν ἵνα κατηχήσωσιν ἐν αὐτῇ καὶ τὸν Βλαδίμηρον, οἱ δὲ τῶν παραλίων τῆς Μαιώτιδος λίμνης, τοῦ Εὐξείνου καὶ τῆς Ταυρίδος κρατοῦντες Πόλγαροι, εἰδωλολάτραι ἔτι ὄντες τῷ 474 Μ. Χ. ἐπὶ Ζήνωνος τοῦ Ἰσαύρου ἐφάνησαν παρὰ τὸν Ἴστρον ποταμὸν, καὶ ἤρξαντο λεηλατοῦντες τὴν Μοισίαν καὶ Θράκην, ὥστε τῷ 668 Μ. Χ. Κωνσταντῖνος ὁ Πωγωνάτος ἠναγκάσθη νὰ συνδέσῃ εἰρήνην καὶ φιλίαν μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Πολγάρων Ἀσπαρούχου, πρὸς ἡσυχίαν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Μετὰ δὲ ταῦτα, κατακτήσας ὁ Πολγαρικὸς οὗτος λαὸς τὴν ὑπὸ τῶν Σλάβων οἰκουμένην χώραν τῆς Μοισίας, ἀνεμίχθη μετ' αὐτῶν· καὶ τελευταῖον παρεδέχθη μὲν τὴν τῶν Σλάβων γλῶσσαν, ὄχι ὅμως καὶ μὴ ἀνάμικτον τῆς μητρικῆς αὐτῶν μογγολοτορκικῆς γλώσσης, καὶ οὕτως ἐγέννησε τὴν ἤδη καθομιλουμένην παρὰ τῶν Πολγάρων Πολγαρικὴν γλῶσσαν. Διὸ ἕνεκα τῆς ἀναμίξεως αὐτῶν ταύτης μετὰ τῶν Σλάβων, πολλοὶ ἐνόμισαν τοὺς Πολγάρους ὡς φυλήν τινα σλαβικήν· ἀλλ' οὐχ οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα, ὡς εἴδομεν· οἱ Πόλγαροι ἐλάλουν πρότερον ἰδίαν γλῶσσαν τῆς ἐξ ἧς ἦλθον ἀπ' ἀρχῆς πατρίδος αὐτῶν· ἧς λείψανα ὡς πλεῖστα διατηροῦνται καὶ ἐν τῇ ἤδη καθομιλουμένῃ Πολγαρικῇ αὐτῶν γλώσσῃ (α).

Τὰ παλαιὰ αὐτῶν κύρια ὀνόματα οὐδόλως εἰσὶ σλαβικὰ ἀλλὰ μᾶλλον μογγολοτορκικά, ὡς παρ. χάριν ὁ πρῶτον κατὰ τὸ 668 ἔτος μετὰ Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωτάτου συνδέσας συνθήκην φιλίας, ὡς εἴδομεν, ἀρχηγὸς τῶν Πολγάρων ὠνομάζετο Ἀσπαρούχ. Μετ' αὐτὸν δὲ μέχρι τοῦ 815 μ. Χρ. ἀγνώστων ὄντων ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν ὀνομάτων τῶν ἀρχηγῶν τῶν Πολγάρων, φαίνεται τὸ 815 ἐπὶ Λέοντος τοῦ Ἀρμενίου ὁ Κροῦμος, ἡγεμὼν τῶν Πολγάρων, μετ' αὐτὸν δὲ ὁ Δούκουμος, καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Διντζέγγος· καὶ τοῦτον διαδέχεται ὁ Μουρτάγων καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Πόγορης· πρῶτος φέρων ἡμισλαβικὸν ὄνομα, καὶ πρῶτος παραδεχθεὶς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν τῷ 843· ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Θεοδώρας, ὠνομάσθη Μιχαὴλ, κατὰ τὸ ὄνομα τοῦ ἀναδόχου αὐτοῦ αὐτοκράτορος Μιχαήλ. Καὶ τοσαῦτα μὲν ἱκανὰ πρὸς γνῶσιν τῶν μὴ εἰδότων τὴν ἐθνικὴν καταγωγὴν τῶν Πολγάρων· ὁ δὲ βουλόμενος καὶ ἔτι πλείονα τούτων μαθεῖν, ἀναγνωσάτω τὸν Τάταρον Ἱστορικὸν Ἀπουλγάραν, τὸν Ἀρμένιον Ἱστορικὸν Μωϋσέα Χορῆνον, τὰ χρονικὰ τοῦ Ῥώσσου Νέστορος. τὸν Πρόδοτον τοῦ ῥωσσικοῦ ἔθνους Νικόλαον Καραμζῖνον, καὶ τοὺς Βυζαντινοὺς ἱστορικούς.

ΕΙΣ ΣΛΑΒΟΓΕΝΗΣ.

Τῷ Κυρίῳ Συντάκτῃ τῆς «Ἀληθείας» Αἰτωλῷ.

Η ΣΦΙΓΞ. (1)

ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΟΝΟΥΛΕΥΜΑ.

Ἡ ἐν τῷ προχθεσινῷ φύλλῳ τῆς «Ἀληθείας» παράθεσις σφιγγῶν καὶ γρίφων ἐν τῷ περὶ τῆς Ἑλληνοτουρκικῆς διαφορᾶς Βυρωπαϊκῷ Συμβουλίῳ, ἐγέννησέ μοι τὴν ἰδέαν νὰ γράψω χάριν τῶν ἁπλουστέρων, ὀλίγα τινὰ περὶ Γρίφου καὶ Σφιγγὸς, χωρὶς νὰ ἐμποδίζωμαι εἰς τοῦτο ὑπὸ τῆς λεγούσης παροιμίας «ὁ κόσμος κλέεται καὶ ἡ γρία ξεροκτενίζεται»· ἴσως μάλιστα καὶ χρειάζεται μικρὸς χαλασμὸς εἰς τὸ τεταμένον ἕνεκα τῶν περιστάσεων κοινὸν πνεῦμα, ὀλίγη παρεκβολὴ ἀπὸ τῆς ἐπικρατούσης πνευματικῆς ἀνησυχίας, ἥτις προέρχεται κυρίως ἐκ τῆς ἰδέας ὅτι ἡ τύχη ἡμῶν ἐν γούνασι τῆς Δύσεως κεῖται, ἐν ᾧ ἄλλοι θέλουσι νὰ ἐννοήσωμεν, ὅτι ἡ τύχη καὶ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως ἐν ἡμῖν κεῖται. ὅπως ὁ δαυλὸς εἰς χεῖρας τοῦ ἀειδίμου ἡ Ὀττζα· οἱ δὲ Πόλγαροι παστά· ἀπὸ τὸ πάς. Οἱ Σλάβοι τὸν πόδα ὀνομάζουσι. Νόγγα, οἱ Πόλγαροι, Κράκα, ἀπὸ τοῦ κηρμάκ, τοῦ λυγίσματος τοῦ ποδός· καὶ οὕτω καθεξῆς. πλεῖσθ' ὅσας τοιαύτας τουρκικὰς λέξεις δύναται τις εὑρεῖν ἐν τῇ πολγαρικῇ γλώσσῃ· καὶ οὐχὶ παρεισάκτους, ὡς τὰ πολλὰ συμβαίνει καὶ ἐν πολλαῖς τῶν ἄλλων γλωσσῶν· ἀλλ' ἰδίως τῆς ἰδίας αὐτῶν πολγαρικῆς γλώσσης κτῆμα ὑπαρχούσας, ἃς οὐδόλως οὔτ' ἐννοοῦσιν οὐδὲ γνωρίζουσιν οἱ Σλάβοι.

(1) Ἡ ἐπιστολιμαία αὕτη διατριβὴ ἐστάλη παρ' ἡμῶν εἰς τὴν Ἀληθειαν.

(α) Παρδ. χαρ. οἱ μὲν Σλάβοι ὀνομάζουσι τὸν οἶκον δόμ· οἱ δὲ Πόλγαροι Κήστα· ἥτις ἐστὶ λέξις τουρκική, σύνθετος ἀπὸ τὸ Κὴς καὶ τάβλ· χειμὼν καὶ ἀνάπαυσις=χειμερινὴ ἀνάπαυσις. Νομᾶς ὢν ὁ λαὸς οὗτος, ὡς εἴδομεν, καὶ μὴ δυνάμενος ἐν καιρῷ χειμῶνος, ὅπως διαχειμάζῃ ὑπὸ τὰς σκηνὰς, ἔκτιζεν οἰκίσκους τινὰς (καλύβας)· ὃς ὠνόμαζε χειμερινὴν ἀνάπαυσιν· Κὴς—Τάβλ, καὶ κατ' ἀποβολὴν τῶν δύο τελευταίων γραμμάτων Κήστα. Τὸν πατέρα, οἱ μὲν Σλάβοι ὀνομάζουν

νον παρὰ τῶν συμποτῶν ἔπαθλον. Οἱ Ῥωμαῖοι δὲν ἠπάθησαν σπουδαίως, καθὰ φαίνεται, ταύτην τὴν παρ' Ἕλλησι συνήθειαν. Μόλις κατὰ τοὺς χρόνους τῆς παρακμῆς των ἐγίνετο μικρὰ χρῆσις τοιούτων παρ' αὐτοῖς. Ὅτι δὲ ἦτο ἀρχαιοτάτη παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἡ τῶν αἰνιγμάτων χρῆσις φαίνεται ἐκ τῆς Βοιωτικῆς Σφιγγὸς, ἐξ ἧς προῆλθε καὶ ἡ παροιμία «Βοιώτια αἰνίγματα», λεγομένη ἐπὶ ἀκαταλήπτων (ἀσυνέτων, κατὰ Ζηνόβιον) ἐκ πρώτης ἀκροάσεως λόγων, ἢ δυσνοήτων, ὁποῖοι συμβαίνει πολλάκις νὰ ὦσι οἱ τῶν Πυθιῶν τῆς καθ' ἡμᾶς ἐποχῆς λόγοι καὶ οἱ τῆς διπλωματίας λεκτικοὶ περίδρομοι καὶ σκολιοπλανεῖς ἐκφράσεις.

Ἡ δὲ Σφὶξ ἡ Βοιωτικὴ οὐ μόνον τὸ γνωστὸν αἴνιγμα, παρὰ τὰς Θήβας καθημένη καὶ τὸν τόπον λυμαινομένη, ἐπρόβαλλεν εἰς λύσιν, καὶ κατέστρεφε τὸν ἀποτυγχάνοντα, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ αὕτη αἴνιγμα ἐγένετο εἰς τοὺς ἐπιόντας· ὅθεν καὶ πολλαὶ φέρονται καὶ γενεαλογίαι αὐτῆς καὶ ἐξηγήσεις τῆς οὐσίας της. Ἐὰν τὰ κράσπεδα τῆς «Ἀληθείας» ἦσαν φαρδύτερα, τοὐλάχιστον ὅσον αἱ τῶν ἀρχιερατικῶν ῥάσων χειρίδες, ἤθελον καταθέσει εἰς ταῦτα καὶ περὶ τοῦ αἰνίγματος καὶ περὶ τῆς οὐσίας τῆς Σφιγγὸς εἰδήσεις πολλὰς καὶ ποικίλας καὶ περιέργους. Ἐπειδὴ δὲ στενὴ καὶ περιωρισμένη ἡ ἔκταίς της εἶναι, ἂς εὐχαριστεθῇ εἰς ὀλίγα καὶ ἂς μένωσι δικαίσιμα δι' αὐτὴν τὰ πολλὰ, ἄχρις οὗ εὑρεθεὶς προκρούστης τις τὴν τανύσῃ εἰς τὸ προσῆκον μέγεθος.

Ἡ Σφὶξ, Φὶξ βοιωτικῶς λεγομένη, διατυποῦται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὡς λέων πτερωτὸς, ἔχων στῆθος καὶ κεφαλὴν γυναικός· ἀλλὰ καὶ παραλλαγαὶ ταύτης παρ' αὐτοῖς τοῖς ἀρχαίοις φέρονται, ὡς καὶ τῶν κατὰ τὴν ἰδέαν ταύτης τετεχνευμένων Σφιγγῶν, ἃς μετεχειρίζοντο ὡς ἀρχιτεκτονικὰ κοσμήματα ἐν οἰκοδομαῖς.

Τῆς Βοιωτικῆς Σφιγγὸς πατέρες καὶ μητέρες ἀναφέρονται πολλοί. Ὁ Ἡσίοδος λέγει αὐτὴν θυγατέρα τοῦ Ὄρθου καὶ τῆς Χιμαίρας, ὁ Ἀπολλόδωρος θέλει αὐτὴν τέκνον τοῦ Τυφῶνος καὶ τῆς Ἐχίδνης (ἤτο κυρία, βλέπετε, ἡ Ἔχιδνα, καὶ ὁ Τυφὼν, ὁ τῦφος, ἦτο κύριος, ὅπως καὶ ὁ λεγόμενος Τυφογέρων). Ἐπιστεύετο δὲ καὶ ὑπό τινων ὅτι ἦτο θυγάτηρ νόθος τοῦ Λαΐου. Ἐπειδὴ δὲ διαφιλονεικεῖται ἔτι ἡ καταγωγή της, ἡ θύρα τῶν δημιουργικῶν εἰκασιῶν μένει ἀνοικτὴ, ὅθεν δύναταί τις καὶ ἄλλων τέκνον νὰ τὴν ὑποθέσῃ. Ἐπειδὴ δὲ ἀπέθανεν ἄγαμος καὶ διὰ τοῦτο ἄτεκνος, διαπορεῖται πῶς ἐν τῷ κόσμῳ εὑρίσκεται γενεὰ Σφιγγῶν καὶ ἐν Ἑλλάδι καὶ ἀλλαχοῦ· διαπορεῖται ἀκόμη πῶς ἐν Ἑλλάδι λέγουσι Σφίγγας οὐ μόνον τοὺς γριφώδη λόγια λέγοντας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὑποκριτάς.

Ἂς περάσωμεν πάλιν εἰς τὰ σχολαστικά.

Ἐπὶ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ οἱ συμπολῖταί μου Ἀθηναῖοι ἔπασχον ὑπὸ τῶν σῶν συμπατριωτῶν, συντάκτα τῆς «Ἀληθείας, Αἰτωλῶν, διότι ἦσαν τότε ἰσχυροὶ ἕνεκα τοῦ συνδέσμου των, ὅστις «κοινὸν τῶν Αἰτωλῶν» ἐλέγετο καὶ ἠνώχλουν οὐ μόνον τοὺς Ἀθηναίους, ἀλλὰ καὶ ἄλλους τῶν Ἑλλήνων τὰ αὐτῶν ἁρπάζοντες. Οἱ Ἀθηναῖοι, εἰς παρακμὴν ὄντες τότε καὶ ἀπὸ τῆς ἀρχαίας αὐτῶν ἀξίας ἐκπεπτωκότες, ἐπεθύμουν εἰρήνην, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἠδύναντο διὰ τῶν ὅπλων των νὰ τὴν ἀπολαύσωσι, καθικέτευον τὸν εἰρημένον Δημήτριον τὸν Πολιορκητὴν μέχρις οὐτελοῦς κολακείας νὰ τιμωρήσῃ, νὰ καταβάλῃ τοὺς *ληστὰς* τότε Αἰτωλοὺς, τοὺς ὁποίους ὠνόμασαν διὰ τὰ κακὰ ἃ ἐπέφερον εἰς τὸν τόπον «Σφίγγα τῆς Ἑλλάδος»· ὁ δὲ ὄντες οὖν ἔλεγον τῷ Δημητρίῳ ὡς πρὸς θεόν, (διότι τότε ἐδημιούργουν οἱ ἄνθρωποι θεοὺς, οὐ μόνον ξυλίνους καὶ λιθίνους, ἀλλὰ καὶ σαρκικοὺς), κατὰ τὸ ἐξῆς σωζόμενον ἀπόσπασμα προσοδίου μέλους.

Πρῶτον μὲν εἰρήνην ποίησον, φίλτατε·
κύριος γὰρ εἶ σύ.
Τὴν δ' οὐχὶ Θηβῶν, ἀλλ' ὅλης τῆς Ἑλλάδος
σφίγγα περικρατοῦσαν,
Αἰτωλὸν, ὅστις ἐπὶ πέτρας καθήμενος
ὥσπερ ἡ παλαιὰ
τὰ σώματ' ἡμῶν πάντ' ἁναρπάσας φέρει,
κοὐκ ἔχω μάχεσθαι,
(αἰτωλικὸν γὰρ ἁρπάσαι τὰ τῶν πέλας,
νῦν δὲ καὶ τὰ πόρρω) (*)
μάλιστα μὲν δὴ κόλασον αὐτός· εἰ δὲ μὴ,
Οἰδίπουν τιν' εὑρὲ,
τὴν σφίγγα ταύτην ὅστις ἡ κατακρημνεῖ,
ἢ σπήλαιον ποιήσει.

Βραδύτερον δὲ ἐδημιούργησεν αὐτὸ τὸ ἴδιον κοινὸν τῶν Αἰτωλῶν τὸν Οἰδίπουν του, ὅστις τὸ κατέστρεψε, καὶ οὗτος ἦτο ἡ πρόσληψις εἰς τὸ κοινὸν ἀλλοτρίων στοιχείων καὶ ἡ πρὸς ξένους ἀφοσίωσις (τοὺς Ῥωμαίους). Ἂν δὲ τότε οἱ Ἀθηναῖοι ἐσωφρόνουν, ὡμονόουν, καὶ συλλέγοντες ἀνέπτυσσον τὰς ἰδίας δυνάμεις καὶ ἐζωοποίουν αὐτὰς δι' αὐταπαρνησίας καὶ κοινῆς φιλοπατρίας αἰσθήματος, δὲν θὰ εἶχον ἀνάγκην ἕρποντες νὰ θεοποιῶσι τὸν Μακεδόνα θεὸν νὰ τοὺς ἀπαλλάξῃ τῶν Αἰτωλῶν, ἀλλ' ἔστελλον μόνοι των εἰς τὴν δὴ λεγομένην «Κόκκινην Μηλέαν» καὶ αὐτοὺς καὶ τὴν τῆς δούλης Ἑλλάδος περικρατοῦσαν σφίγγα τοῦ Βυζαντίου.

Β. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ.

Γούδα βιογραφίαι.

Ὁ παρ' ἡμῖν ἰατρὸς κ. Ἀναστ. Γούδας ἀνέλαβε φιλοτίμως νὰ συγγράψῃ καὶ ἐκδώσῃ τοὺς βίους τῶν νεωτέρων προμάχων τῆς Πατρίδος κληρικῶν τε καὶ λαϊκῶν. Ὡς δεῖγμα δὲ τοῦ ἔργου αὐτοῦ ἐδημοσίευσε πρότερον μὲν ἀποσπάσματα ἐκ τοῦ βίου τοῦ ἀοιδίμου Π. Πατρῶν Γερμανοῦ καὶ ἄλλων, ἐσχάτως δὲ ἐν ἰδίῳ φυλλαδίῳ ἐκ σελίδων 32 ὁλόκληρον τὸν βίον τοῦ ἀοιδίμου Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Κυρίλλου τοῦ Ζ'(1813) ὃς εἰσαγωγὴν δὲ εἰς αὐτὸν προτάττει εἰδήσεις περὶ τοῦ μαρτυρικοῦ θανάτου καὶ τινων ἄλλων γεραρῶν Πατριαρχῶν καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν Ποιμένων, οἷον Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως (1621) Παρθενίου τοῦ ἀπὸ Χίου (1656), Γαβριὴλ τοῦ δευτέρου, Μελετίου τοῦ ἀπὸ Ἀκρίσσης (1768). Τὰ περὶ τούτων δὲ κατέχουσι τὰς 13 ἐκ τῶν 32 σελίδων τοῦ φυλλαδίου. Παρενείρονται δὲ καὶ ἄλλαι ἐν αὐτῷ εἰδήσεις περὶ τῆς θηριωδίας τῶν Τούρκων καὶ τῆς παρ' αὐτῶν ἀπηνοῦς θυσίας πολλῶν ἐπισήμων Ἑλλήνων.

Τὸ ἔργον ὅπερ ἀνέλαβεν ὁ Κ. Γούδας εἶναι βέβαια σπουδαιότατον καὶ πολλῆς ἠθικῆς ὠφελείας εἰς τὸ ἔθνος ἔσται πρόξενον Πιστεύομεν δὲ ὅ,τι θὰ κατορθώσῃ εἰς τὴν ἐξύφανσιν αὐτοῦ νὰ ἀνεύρῃ καὶ μεταχειρισθῇ ὡς στήμονα καὶ κρόκην τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν εἰλικρίνειαν, καθ' ἣν καὶ φαίνεται ἔχων προαίρεσιν. Τοῦτο δὲ ἐξήρτηται κυρίως ἐκ τῶν πηγῶν, ἐξ ὧν θ' ἀρύηται τὰς εἰδήσεις, διότι ἂν εἴτε ἐκ προθέσεως τῶν παρεχόντων τῷ συγγραφεῖ πληροφορίας, εἴτε ἐξ ἀπάτης, παρεισαχθῶσιν ἀνεπιφυλάκτως καὶ ἐκτεθῶσιν ὡς ἀναντίρρητα γεγονότα,

(*) Τοῦτο λέγεται τώρα « droit de conquête».

κατὰ κρίσιν καὶ ἐπιστασίαν αὐτοῦ, ἐπφαλμένα ἄλλοθεν ἀποδεικνύμενα, τὸ ὅλον πόνημα καθίσταται ὕποπτον καὶ ὁ ἀναγνώστης θὰ ἐνδοιάζῃ εἰς τὴν ἀποδοχὴν καὶ τῶν ἐν αὐτῇ ἀκραιφνῶν ἀληθειῶν. Ὅθεν ἀνάγκη, ὅπου δὲν ὑπάρχουσιν ἀναντίρρητοι μαρτυρίαι καὶ ἀνύποπτοι, νὰ γίνηται διάκρισις, ὅπως καὶ ἐνιαχοῦ τῶν δημοσιευθέντων δειγμάτων, καλῶς ποιήσας ἐποίησεν ὁ κ. Γούδας. Ἡ φιλαυτία καὶ ἡ ἀδιακρισία ἀβασανίστως εἰςποιηθεῖσα παρά τινων συντακτῶν χρονικῶν τῆς ἐλλ. ἐπαναστάσεως, εἴς τε τὴν καθ' ἡμᾶς καὶ εἰς ξένας γλώσσας, ἐνόθευσαν αὐτά, ἐν ᾧ ἐπρόκειτο νὰ λάβωσιν ἐθνικὴν σημασίαν. Αἱ ὀλίγαι ἢ πολλαὶ πλάναι ὕποπτον καὶ δυσδιάκριτον καθιστῶσι καὶ τὴν αὐταῖς ἐμπεπλεγμένην ἀλήθειαν. Πολὺ δὲ ἤθελε συντελεῖ εἰς τὴν τοιαύτην διάκρισιν ἡ συχνοτέρα μνεία τῶν πηγῶν καὶ ἡ παράθεσις μαρτυριῶν· οὕτω ἀπεκδύεται ὁ συγγραφεὺς πᾶσαν εὐθύνην καὶ ἀφίνει εἰς τὴν κρίσιν τοῦ ἀναγνώστου τὴν ἐκτίμησιν αὐτῶν. Τὰ ὀλίγα ταῦτα ἐνομίσαμεν καλὸν νὰ γράψωμεν περὶ τοῦ προκειμένου, χωρὶς νὰ ἔχωμεν ἀξίωσιν νὰ ποιήσωμεν προσηλύτους εἰς τὰς ἰδέας ἡμῶν, αἵτινες δὰ δὲν ἔχουσι καὶ τίποτε ἰδιάζον· εἶναι κανόνες οὓς καὶ εἶπαν καὶ ἔγραψαν πολλοὶ καὶ ἡμῶν κρείττονες. Μετὰ τὰ εἰρημένα δημοσιεύομεν καὶ ἐπιστολὴν ἡμῶν πρὸς τὸν Κον Γούδαν, εὐθὺς μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς βιογραφίας Κυρίλλου τοῦ Ζ γραφεῖσαν.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 6 Ἰανουαρίου 1868.

Φίλε Κύριε Γούδα

Διελθὼν πολλοὺς καὶ εὖ κατηρτισμένους προθαλάμους (1) ἔφθασα τέλος πάντων εἰς τὴν αἴθουσαν Κυρίλλου τοῦ Ζ΄, ὅπου καὶ καλῶς ἐγνώρισα τὸν ἀοίδιμον αὐτὸν πατριάρχην, καὶ ἀφορμὴν ἔλαβον καὶ ἐκ τῶν κατ' αὐτὸν καὶ ἐκ τῶν πολλῶν καὶ σχετικῶν πρὸς τὸ κατ' αὐτὸν δρᾶμα προοιμίων, παρεμβολῶν, ἐπεισοδίων καὶ παρεκβάσεων νὰ μελετήσω καὶ πάλιν ἀντὶ πόσων θυσιῶν ἐξηγοράσθη ἡ ἐλευθερία τῆς γωνίας ταύτης, ἐν ᾗ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ τόσων ἁγίων καὶ ἱερῶν θυσιῶν καρποφορία δὲν φαίνεται πρὸς αὐτὰς ἀνάλογος, εὐλόγως δυνάμεθα νὰ προσδοκῶμεν τὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἐπέκτασίν της. Ἐπταμάτησε περιωρισμένη, διότι τότε μὲν πάντες λαβόντες ἔφερον τὸν σταυρὸν τῆς πατρίδος ἑαυτοὺς ἀπαρνησάμενοι, νῦν δὲ καὶ τοὺς ὀλιγίστους μιμηταὶ ἐκείνων ἀφελῶς παροῤῥῶμεν ὡς ἄπλοι θεατά. Ἡ ἐκκλησία τότε εἶχε τοὺς ἥρωάς της καὶ ἡ πολιτεία τοὺς ἐκυτῆς, καὶ ἐν φιλήματι ἁγίῳ συνδεδεμένοι συνέτριψαν τοῦ ἀλλοφύλου τὴν δύναμιν, καὶ οὕτω ἐστερέωσαν τὴν ἐλευθερίαν ἡμῶν, ὅπως ἄλλοι ἀρχαιότεροι αὐτῶν ἐστερέωσαν. διὰ τοῦ αἵματός των πάλιν τὴν τοῦ Θεανθρώπου ἁγίαν Ἐκκλησίαν. Ὁ βίος τότε εἶχε σκοπὸν τὸ δημόσιον καλόν, τώρα *ὁ βίος ἰδιωτεύει*, καὶ μόλις φαίνεται πρόθεσις κοινωνικὴ. Οἱ Κουντουριῶται τότε προσέφερον δεκατέσσαρα ἰδιόκτητά των πλοῖα εὐμεγέθη ὑπὲρ τῆς Πατρίδος, καὶ τώρα ὁ φιλόπατρις γέρων Νικόδημος ἐπαιτεῖ ἵνα κατασκευάσῃ πτεοὰ τῆς Πατρίδος, ὅπως δι' αὐτῶν κατορθώσῃ αὕτη νὰ συνάξῃ ὡς ὄρνις τὰ νεόσσια ἑαυτῆς ὑπὸ τὸ μητρικὸν θάλπος, καὶ τ' ἀπαλλάξῃ τῶν ὀνύχων τοῦ αἱμοχαροῦς ἱέρακος. Ὁποία διαφορά! *Δὲν ἠλλοιώθη ἡ φύσις, ἀλλ' ἐναρκώθη.*

Αἱ βιογραφίαι τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων εἶναι μνημόσυνα διδακτικὰ εἰς ἡμᾶς, εἶναι καὶ ἀθάνατοι ἀνδριάντες εἰς μνήμην τῆς ἀρετῆς των, τῆς ἀκραιφνοῦς φιλοπατρίας των. Εἶναι ἐλάχιστον δεῖγμα εὐγνωμοσύνης πρὸς αὐτούς. Μέγα δὲ καὶ ἄξιον αὐτῶν εὐγνωμοσύνης δεῖγμα δύνατται νὰ ἦναι ἡ μίμησις τῶν ἀρετῶν των, ἡ ἐπανάληψις τοῦ παραδείγματός των. Τὸ ἔργον ὑμῶν εἶναι ἐκπλήρωσις τοῦ πρώτου καθήκοντος, δύναται δὲ αὐτὸ νὰ καρποφορήσῃ καὶ τὸ δεύτερον, διότι ὁπωσδήποτε τέκνα ἐκείνων εἴμεθα καὶ δὲν εἶναι ξένα ἡμῶν τὰ στοιχεῖα καὶ τὰ σπέρματα τῶν ἀρετῶν τῶν ἀθλητῶν ἐκείνων, χρειάζονται μόνον ζωογόνησιν καὶ ἐξέγερσιν, καὶ εἰς τοῦτο συντελοῦσι καὶ βιογραφίαι καὶ λόγοι ἐκ στόματος μαλιστα τῶν ἀρχιερέων ἐκείνων, οἵτινες οὐ μόνον φέρουσι τὰς εὐχὰς καὶ εὐλογίας καὶ τῶν Κυρίλλων καὶ τῶν Γερμανῶν, ἀλλὰ καὶ εἶναι παρ' αὐτῶν ἐνδεδυναμωμένοι ἐν τῇ χάριτι. Ἐν ταῖς βιογραφίαις ἀποφεύγετε ὅ,τι δύνατται νὰ φαίνηται ἀπίθανον, ἐκτὸς ἂν λαμβάνητε ἀναντίρρητον βεβαιότητα, διότι, κατὰ τὸν ἡμέτερον Θουκυδίδην, φαίνονται πλεονασμοὶ εἰς τοὺς ἀπειροτέρους τὰ τοιαῦτα. Ἡ γλῶσσα εἶναι καὶ καθαρεύουσα καὶ εὔληπτος τῷ λαῷ. Δὲν ὁμοιάζει πρὸς τὴν ἀσύνετον (δηλαδὴ ἀκατάληπτον) γλῶσσαν ἱεροκηρύκων τινῶν, οἵτινες ὁμιλοῦσι μᾶλλον χάριν ἐπιδείξεως τῶν ὑπὲρ λόγων γνώσεών των καὶ τῆς στωμυλίας των ἢ πρὸς ὠφέλειαν τοῦ ἀκροατηρίου των. Ἀνυσιμώτατον ἐν ταῖς βιογραφίαις καὶ τῇ ἱστορίᾳ εἶναι ἡ αἰτιολογία τῶν γεγονότων. Ὑμεῖς δύνασθε ἀξιόλογα καὶ τοῦτο ἀκόμη νὰ κάμητε· ἡ αἰτιολογία εἶναι διδακτικωτάτη καὶ ἐπαγωγὸς, σαγηνεύει τὸν ἀναγνώστην, διεγείρει τὸ ἐνδιαφέρον του καὶ πολλάκις αὕτη μόνη τὸν ἐξωθεῖ εἰς τὴν μίμησιν τοῦ καλοῦ. Πᾶσα πρᾶξις εἶναι γέννημα αἰτίας τινός· πᾶς καρπὸς εἶναι ἀνάπτυξις καὶ τελείωσις σπόρου. Ὁ Κύριλλος ἠδύνατο νὰ σωθῇ, ἠδύνατο νὰ δραπετεύσῃ, ἠδύνατο νὰ δελεάσῃ τοὺς δημοκοίνους, προὐτίμησεν ὅμως τὸν ἄδικον θάνατον, διότι ὁ ἄδικος θάνατος κερδαίνει καρδίας ὑπὲρ ἐκείνων, ὧν ἕνεκα ἄγεται εἰς σφαγὴν ὁ ἀθῶος. Ἡ γενικὴ σωτηρία εἶναι καρπὸς ἀδίκου θανάτου. Οὕτω ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου «ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη καὶ ὡς ἀμνὸς ἄκακος ἐναντίον τοῦ κείροντος αὐτὸν ἄφωνος». Αἱ τοιαῦτα παροῤῥήσεων ἐκθέσεις θὰ ἐκτείνωσι βέβαια τὰς βιογραφίας, ἀλλὰ καὶ θὰ τὰς καλλύνωσι καὶ καρποφορωτέρας θὰ τὰς καταστήσωσι.

Ἐν τούτοις εὐχαριστῶ ὑμᾶς διότι καὶ ἡ ἀνάγνωσις τοῦ βίου τοῦ ἀοιδίμου Κυρίλλου Ζ΄ καὶ ἡ γραφὴ τῆς τε σημειώσεως καὶ τῆς ἐπιστολῆς μου ταύτης κατὰ συνέπειαν τῆς ἀναγνώσεως με ἀπησχόλησε σήμερον ἱκανὴν ὥραν εὐαρέστως, ἀποσπάσασά με τῶν κοινῶν χρονοτριβῶν.

Ἔρρωσο Δ. ΠΑΝΤΑΖΗΣ.

(1) 13 ὅλας σελίδας τοῦ φυλλαδίου.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Δ. Α. ΜΑΥΡΟΜΜΑΤΗ.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ